

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

**Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 341.231.14 (043.2)**

POALELUNGI MIHAI

**OBLIGAȚIILE POZITIVE ȘI NEGATIVE ALE STATULUI PRIN
PRISMA CONVENȚIEI EUROPENE PENTRU APĂRAREA
DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE**

**SPECIALITATEA 552.08. DREPT INTERNATIONAL ȘI EUROPEAN
PUBLIC**

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept

CHIȘINĂU – 2015

Teza a fost elaborată în cadrul Universității Libere Independente din Moldova

Consultant științific:

Balan Oleg, doctor habilitat în drept, profesor universitar, specialitatea 552.08. Drept internațional și european public

Referenți oficiali:

1. **OSMOCHESCU Nicolae**, doctor în drept, profesor universitar;
2. **DIDEA Ionel**, doctor în drept, profesor universitar, România;
3. **CÎRNAȚ Teodor**, doctor habilitat în drept, profesor universitar.

Componența consiliului științific specializat (Conform ordinului emis de C.N.A.A.):

1. **BURIAN Alexandru, președinte**, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
2. **DORUL Olga, secretar științific**, doctor în drept, conferențiar universitar;
3. **GUCEAC Ion**, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
4. **POPA Victor**, doctor habilitat în drept, profesor universitar;
5. **SÂRCU Diana**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar;
6. **FUEREA Augustin**, doctor în drept, profesor universitar, România;
7. **PLOTNIC Olesea**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc la 22 decembrie 2015, ora 11.00.

în ședința Consiliului Științific Specializat DH 34.552.08 - 02

din cadrul Universității Libere Independente din Moldova, mun. Chișinău, MD-2012, str. Vlaicu Pârcălab, 52, sala 213.

Teza de doctor habilitat și autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității Libere Independente din Moldova și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 21 noiembrie 2015.

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

Dorul Olga, doctor în drept, conferențiar universitar

Consultant științific:

Balan Oleg, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Autor:

Poalelungi Mihai, doctor în drept, conferențiar universitar

© Poalelungi Mihai, 2015

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța domeniului investigat. Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului ia o nouă cotitură spectaculoasă începând cu a doua jumătate a sec. al XX-lea, în urma ororilor cumplite cu care s-a ciocnit umanitatea în perioada imediat premergătoare și în cadrul celui al Doilea Război Mondial. De principiu, pentru ca realitățile aduse de lagărele de genul celui Auschwitz-Birkenau și Gulag să nu fie niciodată repetate, statele lumii, cu un consens majoritar, au hotărât asupra instituirii unei noi ordini mondiale, în care *supremația valorii umane* să nu fie doar o simplă sintagmă declarativă. Consolidând eforturile comune, hotărâte să izbăvească generațiile viitoare de flagelul războiului care, de doua ori în cursul unei vieți de om a provocat omenirii suferințe de nespus, să reafirme credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor, precum și a națiunilor mari și mici, să creeze condițiile necesare menținerii justiției și respectării obligațiilor ce decurg din tratate și alte izvoare ale dreptului internațional, să promoveze progresul social și condiții mai bune de trai într-o mai mare libertate [7], statele au ajuns mai întâi la ideea fondării Organizației Națiunilor Unite, cu semnarea în acest sens a Cartei ONU care stabilește regulile noii ordini mondiale și, mai târziu, adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului [14] ce îi recunoaște ființei umane principalele prerogative inerente libertății și demnității.

În baza sistemului internațional cu vocație universală astfel instituit, statele lumii au început să caute mecanisme alternative cu caracter regional de protecție a principalelor drepturi și libertăți recunoscute persoanei. Nu este deloc surprinzător faptul că statele europene, ce au suferit enorm de pe urma atrocităților războaielor mondiale, au fost protagoniste în stabilirea unor astfel de mecanisme la 4 noiembrie 1950 în cadrul reuniunii de la Roma, fiind deschisă spre semnare Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, denumită de acum încolo – Convenția europeană a drepturilor omului (CEDO) [10], care odată cu intrarea în vigoare la 3 septembrie 1953, a devenit principalul instrument regional de protecție a drepturilor omului.

Făcând abstracție de la criticile aduse timp de șapte decenii sistemului instituit de Carta ONU și nefocusându-ne mult pe conflictele armate și crizele ce au avut loc în Coreea, Vietnam, Caraibe, Afganistan, Orientul Apropiat, Moldova, Georgia etc. și ce continuă a avea loc în Israel, Siria, Egipt, Libia și spre un mare regret, Ucraina, nu putem afirma că scopul care și l-au pus statele prin adoptarea Cartei ONU nu a fost atins, cel puțin parțial, deoarece sistemul european de protecție a drepturilor omului instituit în baza CEDO și asigurat prin supravegherea Curții Europene a Drepturilor Omului, ca urmare a transpunerii în practică a dispozițiilor Cartei pe

terenul cooperării internaționale regionale între state în materia promovării drepturilor omului, timp de peste 60 de ani de existență a dat rezultate marcante și incontestabile.

Inițial proiectată ca și un act internațional ce consacra o anumită serie de drepturi și libertăți fundamentale aparent elementare și limitate, Convenția Europeană prin intermediul interpretării evolutive dată de Curtea de la Strasbourg, a captat conotații care depășesc astăzi scopurile inițial proiectate de autorii săi.

În baza jurisprudenței dezvoltate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe diverse categorii de cauze individuale sau, mai rar, interstatale, cu privire la alegatele încălcări ale drepturilor și libertăților garantate, s-a format un adevărat drept al CEDO în baza căruia pentru fiecare libertate sau drept consacrat sunt stabilite, în dependență de circumstanțele particulare ale speței, anumite limite de protecție. Iar în condițiile în care statele nu acordă justițiabilului limitele necesare de protecție, acesta răspunde internațional în baza dispozițiilor convenționale ce prescriu fie drepturile materiale, fie garanțiile procedurale. În orice eventualitate, odată ce Curtea Europeană este sesizată cu o cerere, ea urmează să verifice dacă, având în vedere concursul de circumstanțe ale respectivei spețe concrete, statul reclamat și-a îndeplinit obligațiile negative și/sau pozitive puse în sarcina sa în temeiul Convenției Europene. Statele sunt obligate să execute hotărârile Curții Europene, astfel cum le este impus de art. 46 din Convenție și astăzi nu ar trebui să mai existe, în principiu, discuții referitoare la această obligație. Cu toate acestea, amintim recenta poziție adoptată de Curtea Constituțională a Federației Ruse care prin hotărârea nr. 21-II/2015 [51] a decis că unele hotărâri ale Curții Europene de acum încolo pot să nu fie executate, dacă ele contravin Constituției Federației Ruse. Chiar dacă în hotărâre se precizează că Federația Rusă rămâne în continuare sub jurisdicția Curții de la Strasbourg, totuși Convenția europeană și subsecvent raționamentele Curții bazate pe ea sunt pasibile executării doar în lipsa contradicțiilor cu dispozițiile constituționale. Trebuie să recunoaștem că o asemenea poziție națională nu este deloc conformă articolului 46 din Convenție și riscă să priveze textul convențional de toată eficacitatea sa. Mai mult ca atât o asemenea interpretare lasă o marjă prea largă politicului de apreciere în ce măsură Federația Rusă va executa sau nu obligațiile sale pozitive sau negative constatate printr-o hotărâre a Curții.

În consecință, orice drept convențional recunoscut persoanei particulare, implică existența anumitor obligații pentru statele semnatare, realitatea secolului XXI fiind că statele într-o măsură mult mai mare decât oricând înainte, sunt împovărate cu obligațiile de a garanta drepturile individuale. Este cert faptul că la momentul actual nu există un drept al omului, care, în absența unor obligații corespondente din partea statului, poate fi considerat pe deplin garantat.

Textul convențional european în materia drepturilor omului nu este foarte explicit în privința obligațiilor puse pe seama statelor. CEDO prescrie un comportament general din care rezultă o serie de obligații subsecvente. Acestea au fost formulate doar de Curtea Europeană a Drepturilor omului și numai cu ocazia exercitării competenței sale contencioase. Prin urmare, sursa obligațiilor trebuie cercetată în acquis-ul jurisprudențial al acestei instanțe internaționale. În măsura în care statul își execută sau nu obligațiile convenționale, Curtea constată sau nu o încălcare a Convenției europene. Este marcant faptul că în perioada de la 2002, când a fost emisă prima hotărâre de condamnare a Republicii Moldova, și până la 01 ianuarie 2015, CEDO a adoptat 297 de hotărâri prin care a constatat încălcarea drepturilor și libertăților protejate. Respectiv în 297 de hotărâri Curtea a considerat că Moldova nu și-a executat obligațiile convenționale, ele fiind din cele mai frecvente: examinarea unei cauze judiciare în termen rezonabil, executarea unei hotărâri judecătorești definitive, efectuarea unei anchete efective în caz de suicid, în caz de tortură sau tratament inuman sau degradant, asigurarea unor condiții decente de detenție etc. Pentru a evita noi încălcări, statul trebuie să întreprindă un șir de măsuri cu caracter general. Dar pentru aceleași raționamente, un stat-parte la Convenția europeană trebuie să urmărească jurisprudența Curții contra altor state, pentru a fi pendinte asupra obligațiilor identificate de ea.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a optat pentru o abordare bifurcată a obligațiilor statelor, împărțindu-le în două categorii: obligațiile negative și obligațiile pozitive.

Obligațiile negative stabilesc limitele acțiunilor statului în privința persoanelor ce sunt în jurisdicția sa. Acestea apără drepturile persoanelor de orice imixtiune nejustificată din partea organelor și funcționarilor de stat sau din partea terților.

Pe de altă parte, este unanim recunoscut că drepturile omului nu oferă doar o protecție pentru libertatea individuală împotriva unui stat intruziv, dar pot solicita, de asemenea, ca statul să ia măsuri pozitive pentru a asigura o garantare eficientă a dreptului. Curtea de la Strasbourg a recunoscut în mod progresiv obligații pozitive implicite ale statelor-părți, care decurg din drepturile stipulate în Convenție. În ultima perioadă, după cum afirmă Mowbray, obligațiile pozitive au o importanță tot mai mare în jurisprudența Curții Europene [20, p. 229].

Curtea, în practica sa de aplicare a dispozițiilor convenționale, în mare parte, a detaliat conținutul obligațiilor statelor, pe motiv că intenționează să dea o interpretare clară abordărilor comune ale conceptului drepturilor omului și tuturor aspectelor legate de apărarea lor. Principiile juridice cuprinse în hotărârile Curții sunt destinate utilizării coerente a conceptului în practica ei, precum și în sistemele juridice ale statelor-părți în care devin obligatorii. Curtea s-a pronunțat relativ rar privind abordările comune ale obligațiilor statelor, de multe ori axându-se pe

neîndeplinirea acestora, care în consecință conduc la încălcări concrete ale drepturilor individuale garantate de Convenție.

Dezvoltarea obligațiilor pozitive și negative este una din căile clare pe care a evoluat Convenția. Toate articolele Convenției pot fi interpretate și aproape toate au fost ca atare interpretate de Curte în sensul să ceară statutului fie abținerea de la anumite acțiuni ce ar rezulta în atingerea însăși a esenței drepturilor protejate, fie luarea anumitor acțiuni pozitive pentru asigurarea protecției acestora. Iar dezvoltarea continuă a teoriei obligațiilor trebuie văzută ca un veritabil pilon de fortificare al statului de drept [19, p. 179].

În ultimele decenii, statele-membre ale Consiliului Europei se confruntă cu noi provocări legate de drepturile transsexualilor, cuplurilor de același sex, imigranților, refugiaților, victimelor conflictelor armate etc., care, fără îndoială, ridică în fața Curții Europene chestiuni dificile și delicate, referitoare la lărgirea și specificarea cercului obligațiilor negative și, mai ales, pozitive, ce se impun în virtutea Convenției, acesta pe an ce trece modificându-și contururile.

Totodată, exercitarea autorității statelor nu se limitează exclusiv la teritoriile în limita frontierelor de stat asupra cărora este exercitată puterea suverană, situație care condiționează apariția necesității protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului indiferent de locul săvârșirii sau producerii efectelor negative ale ingerinței statutului respondent, extrapolând astfel jurisdicția ultimului în afara teritoriului său – în mod extrateritorial.

Evident, Convenția europeană a drepturilor omului a transformat peisajul intern de elaborare a politicilor statelor europene, devenind o măsură eficace de influență a strategiilor și politicilor de securitate națională. Cu toate acestea, statele semnatare din ce în ce mai mult se confruntă cu situația când Convenția Europeană se aplică și în afara frontierelor acestora, și, astfel, devenind un instrument de constrângere asupra lor în ceea ce privește activitățile extrateritoriale, în aceeași măsură ca și activitățile interne.

Problema aplicării extrateritoriale a Convenției din perspectiva drepturilor omului nu se limitează la însăși actele extrateritoriale în sine, ele, deseori fiind urmări firești ale cooperării interstatale sau apărării intereselor legitime ale statelor sau ale altor entități. Problema constă în abuzurile și consecințele negative asupra situației drepturilor omului *per ansamblu* în regiune și/sau asupra subiecților afectați de actele extrateritoriale. Deși cazurile aplicării extrateritoriale a CEDO nu sunt atât de numeroase, în termeni statistici ele reflectă unele dintre cele mai vădite abuzuri ale statelor în raport cu persoanele aflate sub jurisdicția acestora, ele implicând îndeplinirea de către state a obligațiilor pozitive și negative dincolo de frontierele naționale.

Având în vedere considerentele enunțate supra și reiterând necesitatea protecției eficiente a drepturilor și libertăților fundamentale la cea mai largă scară, prezenta lucrare științifică

identifică rolul și particularitățile obligațiilor pozitive și negative la care sunt ținute statele semnatare ale Convenției europene a drepturilor omului, precum și cercetează soluțiile jurisprudențiale adecvate potrivite noilor provocări cu care se ciocnesc statele-părți la nivel intern.

Reieșind din premisele actualității și necesității, prezenta cercetare poate fi considerată o provocare academică susceptibilă să stimuleze curiozitatea și capacitățile de cercetare a tuturor celor interesați de domeniul complex al drepturilor omului.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. În circumstanțele în care tematica prezentei lucrări științifice este una destul de specifică, iar abordarea jurisprudențială de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a obligațiilor pozitive și negative ale statelor în temeiul CEDO a luat amploare începând cu ultimele două decenii ale secolului precedent și actualmente continuă să se manifeste, doctrina dreptului internațional, în special cea regional-continentală, dar și a dreptului internațional al drepturilor omului, nu conține multiple și concentrate lucrări consacrate acestui subiect. Or, problematica obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statelor semnatare ale Convenției, spre deosebire de alte concepte degajate din conținutul acesteia, s-a afirmat mai târziu și la moment nu și-a atins apogeul. An de an, în dependență de circumstanțele particulare ale cauzei, Curtea Europeană, interpretând normele convenționale relevante formulează noi și noi obligații concrete la care supune statele justițiare.

Cu toate acestea, unele lucrări doctrinare importante, ce în anumite aspecte au servit ca fundament juridic și pentru elaborarea prezentului demers științific, pot fi nominalizate. În mare parte, acestea se referă la teoria obligațiilor pozitive și doctrina dreptului CEDO, lucrările ce ar consacra teoria obligațiilor negative, practic lipsind.

Dacă ne referim la doctrina continentală a obligațiilor pozitive ale statelor, evidențiem monografiile mai recente ale juriștilor anglofoni și francofoni precum *Alastair Mowbray*, *Sandra Fredman*, *Dimitris Xenos*, *Helen Toner*, *Lima Urbaite*, *Mark Gibney* și *Wouter Vandenhole*, *Fons Coomans* și *Menno T. Kamminga*, *Pierre-François Laval*.

În mod separat, nominalizăm publicația Președintelui actual al Curții Europene a Drepturilor Omului, dlui *Dean Spielmann*, cu genericul “Obligations positives et effet horizontal des dispositions de la Convention” [47, p. 133-174], în textul căreia dânsul definește noțiunea obligațiilor pozitive ca și o tehnică de dinamism interpretată în mod limitativ, studiază întinderea limitată a obligațiilor pozitive și efectul orizontal al CEDO prin prisma unei doctrine controversate.

Într-o altă publicație științifică intitulată “Positive obligations’ implied in the European Convention on Human Rights: are the states still masters of the Convention?” [15, p. 17-33] a

fostului judecător al Curții Europene a Drepturilor Omului din partea Olandei, *Pieter van Dijk*, autorul dezbată chestiunea dacă Curtea de la Strasbourg nu a mers prea departe în interpretarea prevederilor convenționale, astfel încât chiar să depășească limitele de protecție inițial stabilite de statele semnatare. De asemenea, în respectiva publicație sunt analizate conceptul și accepțiunea obligațiilor pozitive implicite derivate din textul convențional, scopul respectivelor obligații și legătura existentă între obligațiile pozitive și cele negative. La același capitol de obligații pozitive se înscrie și lucrarea profesorului *Frederic Sudre*, director al Institutului de drept european al drepturilor omului de la Montpellier, Franța, cu denumirea “Les obligations positives dans la jurisprudence européenne des droits de l’homme” [48, p. 1359-1376], în care dănsul proiectează o noțiune a obligațiilor pozitive, făcând referințe la fundamentul acestora, controlul respectării obligațiilor pozitive, cu enumerarea principiilor controlului precum regula marjei de apreciere a statelor și principiul proporționalității.

Referitor la chestiunile ce țin de jurisdicția Curții, cu anumite implicații asupra obligațiilor pozitive și negative puse pe seama statelor-părți, menționăm lucrarea profesorului *Sébastien van Drooghenbroeck* cu denumirea “La Convention européenne des droits de l’homme: Trois années de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l’homme 2002-2004 – Articles 1 à 6 de la Convention” [16, 206 p.].

Dacă ne referim la literatura juridică română tangentă prezentului demers științific, urmează să enunțăm opera consolidată a ex-judecătorului din partea României la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *dr. Corneliu Bîrsan*, cu denumirea “Convenția Europeană a Drepturilor Omului: comentariu pe articole” [2, 1887 p.] în care dlui efectuează un studiu complex al jurisprudenței Curții de la Strasbourg degajate în baza articolelor concrete din CEDO și a protocoalelor adiționale la aceasta. Referitor la obligațiile pozitive și negative ale statelor-părți la Convenție, acestea își găsesc o abordare pe terenul art. 1 (obligația statelor de a respecta drepturile omului), unde este analizată obligația statelor de a “recunoaște” drepturi și libertăți definite de CEDO. În capitolele ce se referă la art. 2, art. 3, art. 4, art. 5, art. 6, art. 8, art. 9, art. 10, art. 11, art. 13, art. 14 și art. 1 Protocol 1, magistratul enunță obligațiile pozitive și/sau negative ce le revin statelor conform respectivelor clauze convenționale, demonstrând și aspectele particulare ale acestora.

Cât despre doctrina moldovenească a obligațiilor pozitive și negative ale statelor, spre regret urmează să menționăm că aceasta nu conține careva lucrări încheiate dedicate respectivei tematici, ea fiind de fapt o novație pentru literatura juridică autohtonă. Însă anumite chestiuni legate de obligațiile statelor în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului, pot fi regăsite în manualele judecătorului recent publicate pentru cauze civile și, respectiv, pentru cauze penale.

Astfel, în Manualul judecătorului pentru cauze civile [24, 1200 p.], coordonat de *Mihai Poalelungi, Diana Sârcu și Elena Belei*, la editarea căruia a participat un colectiv de 45 de juriști notorii în statul nostru, teoreticieni și practicieni, inclusiv judecători, avocați, miniștri, corpul academic etc., obligațiile pozitive și negative ale statelor își găsesc o certă reflectare. În special, acestea sunt *inter alia* analizate la capitolul garanțiilor juridice ale unui proces echitabil; aplicării izvoarelor în afara dreptului intern; particularităților examinării unor categorii de cauze. Majoritatea subiectelor fac referire la spețele soluționate de forul de la Strasbourg.

La rândul său, în Manualul judecătorului pentru cauze penale [25, 1192 p.], coordonat de *Mihai Poalelungi, Igor Dolea și Diana Sârcu*, la editarea căruia au participat peste 30 de juriști cu renume din Republica Moldova, inclusiv judecători, procurori, cadre universitare, tematica obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statului a fost cercetată între altele la capitolele garanțiilor juridice ale unui proces echitabil; aplicării izvoarelor în afara dreptului intern; eticii judiciare; controlului judiciar al procedurilor prejudiciare; punerii pe rol a cauzei (examinarea listei probelor); procedurii în fața primei instanțe (prezentarea probelor suplimentare, dezbaterile judiciare, deliberarea și adoptarea sentinței). Similar manualului pentru cauze civile, prezentul manual conține numeroase citări din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Prin urmare, în prezentul demers științific problema de cercetare cu care ne confruntăm constă în lipsa unor lucrări complexe și consolidate care ar analiza obligațiile pozitive și negative ale statelor care rezultă din Convenția europeană a drepturilor omului, iar cunoașterea lor este indispensabilă pentru respectarea conformă a obligației generale de protecție a drepturilor omului. Pentru aceste motive, reieșind din scopul propus, direcțiile principale de cercetare se vor axa pe studiul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, din care se vor degaja principalele obligații pozitive și negative puse pe seama statelor-părți la Convenția europeană, rezultate din fiecare drept și libertate, fie de natură procedurală sau materială, protejată de acest document juridic. Cercetarea va demara cu identificarea obligației generale de protecție și conținutul acesteia raportată la instituția jurisdicției statale, evoluția jurisprudenței recente servindu-ne drept pistă pentru identificarea temeiului obligațiilor pozitive și negative în cazul actului cu efect extrateritorial pe timp de pace sau în timpul conflictelor armate, ce implică răspunderea statelor-părți la Convenție.

Scopul și obiectivele cercetării. Având în vedere actualitatea temei, complexitatea și caracterul multilateral al investigației în cauză, prezenta lucrare are ca *scop principal* fundamentarea instituției obligațiilor pozitive și negative ale statului rezultate din asumarea angajamentelor internaționale în baza Convenției Europene a Drepturilor Omului. Scopul propus urmărește finalitatea identificării acestora, pe baza cercetării jurisprudenței Curții Europene a

Drepturilor Omului, în lipsa unor reglementări exprese în dispozițiile Convenției Europene. Analiza și cercetarea jurisprudenței Curții constituie ***direcția principală de cercetare*** și unică la moment posibilă.

În vederea atingerii scopului fixat, s-a propus realizarea următoarelor obiective specifice:

- stabilirea fundamentelor obligației generale de protecție a drepturilor omului și libertăților fundamentale din care derivă subsecvent volumul obligațiilor pozitive și negative ale statelor,
- formularea condițiilor de realizare a obligațiilor pozitive și negative prin cercetarea dimensiunii jurisdicției statelor-părți la Convenție,
- definirea conceptului, elementelor și caracteristicilor obligațiilor extrateritoriale,
- stabilirea răspunderii pentru actele extrateritoriale ale statelor-părți prin identificarea criteriilor de angajare a răspunderii pentru neîndeplinirea obligațiilor pozitive și negative,
- definirea naturii și întinderii obligației pozitive și negative potrivit Convenției Europene,
- stabilirea și analiza esenței obligațiilor pozitive și negative ce reies din articolele CEDO care consacră drepturi și libertăți materiale,
- cercetarea particularităților obligațiilor pozitive și negative fundamentate în conținutul dispozițiilor Convenției ce prevăd garanții procedurale,
- evaluarea respectării de către state a obligațiilor pozitive și negative la cazul conflictelor armate localizate în spațiul juridic al Consiliului Europei și dincolo de limitele acestuia,
- identificarea circumstanțelor în care jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului întâmpină dificultăți de constatare a răspunderii statelor reclamate.

Metodologia cercetării științifice. Bazele metodologice ale cercetării se constituie dintr-o totalitate de mijloace și procedee teoretice și practice de cunoaștere a domeniului cercetat al realității juridice. În elaborarea lucrării au fost aplicate o serie de metode analitice de cercetare a problemelor cu caracter socio-umanistic și juridic, precum urmează:

- *analiza istorică*, aplicată la cercetarea din perspectivă istorică a jurisprudenței degajate de principalele foruri internaționale de domeniul contenciosului drepturilor omului, îndeosebi CEDO, pentru a elucida dezvoltarea și particularizarea obligației pozitive și negative;
- *analiza logică* (deductivă, inductivă, generalizare, specificare etc.), aplicată cu o consecvență maximă pe întregul parcurs al prezentei lucrări științifice, în special în cadrul sintezei reglementărilor diverselor instrumente internaționale referitoare la obligațiile pozitive și negative puse în sarcina statelor; în cadrul cercetării tipologiei respectivelor obligații în dependență de articole concrete ale CEDO; la analiza condițiilor de realizare a obligației pozitive și negative;

- *analiza comparativă*, folosită îndeosebi la investigarea obligațiilor pozitive și a celor negative la care statele sunt ținute în temeiul Convenției Europene, prin stabilirea similitudinilor și diferențelor între obligațiile născute în baza aceleiași norme convenționale de drept internațional;
- *analiza sistemică*, utilizată în cadrul studierii diferitelor instrumente în materia dreptului internațional public și dreptului internațional al drepturilor omului, ce reglementează diverse aspecte ale obligațiilor internaționale;
- *analiza dinamică* (în retrospectivă și perspectivă), utilizată pentru elucidarea evoluției instituției obligațiilor pozitive și negative în vederea stabilirii perspectivelor ulterioare de afirmare a acesteia;
- *clasificarea*, utilizată în delimitarea diferitelor noțiuni și categorii terminologice, precum la stabilirea situațiilor ce exonerează statele de răspunderea internațională și determinarea cazurilor speciale de răspundere extrateritorială;
- *sinteza*, utilizată pentru a generaliza aspectele supuse analizei și pentru a stabili de o manieră de claritate recomandările generale în vederea perfecționării problematicii supuse cercetării.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Noutatea științifică constă în identificarea unei noi instituții în dreptul internațional al drepturilor omului - instituția obligațiilor pozitive și negative ce le revin statelor în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului, cu formularea și analiza principalelor categorii de obligații desprinse din jurisprudența relevantă degajată de Curtea Europeană în activitatea sa de interpretare a dispozițiilor convenționale și de supraveghere a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către statele semnatare. Lucrarea tratează inclusiv problematica obligațiilor pozitive și negative la care sunt ținute statele-membre ale Consiliului Europei, rezultate din aplicarea extrateritorială a Convenției europene în cazul unor conflicte armate. O caracteristică importantă a prezentei teze este faptul că ea include un număr impunător de referințe la spețele soluționate de Curtea de la Strasbourg și, cu toate acestea, constituie nu un oarecare *compendiu* în domediu, dar o lucrare ce pretinde un profund caracter științific.

Soluționarea unei probleme științifice aplicative. Natura obligațiilor pozitive și negative reclamă din partea statelor-părți la Convenție soluții prompte de natură să corespundă angajamentelor asumate în virtutea tratatului internațional. Din cele constatate în lucrare, aceste angajamente depășesc perimetrul teritoriului unui stat, jurisdicția sa fiind susceptibilă să se extindă dincolo de frontiere. Pe lângă dimensiunea teoretico-științifică a problematicii identificării obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statului, inclusiv obligațiilor extrateritoriale, cu prescrierea caracterelor și elementelor inerente acestora, și enumerarea condițiilor exercitării jurisdicției statelor la capitolul respectării obligațiilor asumate, inclusiv

dincolo de limitele spațiale ale Consiliului Europei; statele se confruntă cu dificultăți reale legate de adoptarea celor mai potrivite măsuri în ordinea juridică internă pentru evitarea eventualelor condamnări din partea forului jurisdicțional european. Astfel soluțiile cu valoare aplicativă propuse în recomandări vizează modificarea cadrului legal intern pentru a se conforma spiritului obligațiilor ce rezultă din respectarea conformă a Convenției Europene. O parte din aceste recomandări vizează instituirea unor mecanisme naționale de respectare și garantare a drepturilor și libertăților omului, cum ar fi instituirea dreptului la recurs individual în fața Curții Constituționale sau crearea în cadrul Parlamentului a unei Comisii penmanente pentru supravegherea executării hotărârilor judecătorești. Altele se referă la soluții concrete de îndeplinire a obligațiilor pozitive, de exemplu în materia garanțiilor procedurale, cum ar fi stabilirea unor termeni concreți de examinare a cauzelor de către instanțele naționale judecătorești, sau negative – anularea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată, astfel asigurându-se accesul absolut la justiție pentru toate păturile sociale.

Rezultatele principal noi pentru știință și practică obținute sunt următoarele:

- din punct de vedere teoretic, este stabilită o veritabilă teorie a obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statului, inclusiv obligațiilor extrateritoriale, cu prescrierea caracterelor și elementelor inerente acestora, și enumerarea condițiilor exercitării jurisdicției statelor la capitolul respectării obligațiilor asumate, inclusiv dincolo de limitele spațiale ale Consiliului Europei. Pentru prima dată în doctrina juridică locală sunt analizate conceptele de obligații extrateritoriale, rezultate din control general sau efectiv asupra unui teritoriu străin și criteriul agent-stat la stabilirea răspunderii unui stat pentru acte saavârșite în afara teritoriului său.

- din punct de vedere practic, sunt trecute în revistă principalele obligații pozitive și negative fundamentate în textul Convenției Europene, în rezultat devenind clare limitele concrete ale respectivelor obligații și putând fi stabilite unele tipare cu privire la eventualele soluții date de forul european la cazul plângerilor nesoluționate la moment de Înalta Curte.

Semnificația teoretică. Prezenta cercetare are un veritabil caracter științific, în special fiind orientată spre descoperirea obligațiilor pozitive și negative concrete puse în sarcina statelor semnatare ale CEDO, stabilirea limitelor acestor obligații și cercetarea particularităților jurisdicției statelor în virtutea Convenției. În teză sunt probate ipotezele extrateritorialității Convenției Europene și răspunderii statelor-părți pentru încălcarea obligațiilor pozitive și negative dincolo de frontierele naționale. Lucrarea fundamentează înștițuții noi ale dreptului internațional al drepturilor omului, care de fapt determină conținutul juridic al drepturilor și libertăților concrete ale omului. Teza elaborată dezvoltă baza teoretică autohtonă și continentală

referitor la instituția obligațiilor statelor în temeiul Convenției Europene, precum și prezintă în premieră un studiu doctrinar amplu al obligațiilor extrateritoriale ale statelor.

Valoarea aplicativă a studiului îi vizează în calitate de destinatari pe înalții funcționari de stat, în special angajați ai Guvernelor, ministerelor de justiție și afaceri interne, în calitatea lor de exponenți ai puterii de stat și garanți ai respectării drepturilor omului, precum și filistini în calitatea lor de justițiabili ordinari sau speciali în fața diverselor jurisdicții internaționale ale contenciosului drepturilor omului.

Reflecțiile științifice, cu referire la esența și conținutul obligațiilor pozitive și negative, degajate în lucrare, ar putea servi la alimentarea conștiinței juridice a persoanelor abilitate să realizeze justiția internațională, aleși sau desemnați din numele Republicii Moldova, de exemplu în cadrul Curții Europene a Drepturilor Omului, Curții Penale Internaționale sau Curții Internaționale de Justiție.

Nu în ultimul rând, teza prezintă valoare adăugată pentru magistrații naționali în vederea lărgirii orizontului juridic și întreținerii unui dialog rezultativ între culturile juridice internă și cea externă cu racordarea justiției interne exigențelor, standardelor și practicilor proprii jurisdicției de la Strasbourg. Valoarea aplicativă este în special recomandată profesiilor juridice în procesul aplicării Convenției europene a drepturilor omului, astfel cum a fost interpretată în jurisprudența sa de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Elementele de structură și conținut obligațiilor convenționale, cercetate în lucrare, vor facilita orientarea în procesul identificării jurisprudenței pertinente pentru soluționarea unui caz concret. În acest scop, rezultatele demersului științific au fost aplicate la elaborarea și actualizarea Indicilor CEDO, destinat în primul rând judecătorilor naționali, dar și tuturor profesiiilor juridice, inclusiv studenților, care sunt accesibili on-line la adresa <http://despre.csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo1/2013-09-16-15-57-58>.

Principalele rezultate științifice înaintate spre susținere. Noutatea științifică a lucrării este alimentată de următoarele rezultate care se înaintează pentru susținere:

- izvorul nemijlocit al obligațiilor pozitive și negative ale statelor-părți la Convenția europeană a drepturilor omului este jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului;
- respectarea obligațiilor pozitive și negative de protecție ale statelor în materia drepturilor omului implică exercitarea extrateritorială a jurisdicției statelor;
- răspunderea extrateritorială a statelor-părți la CEDO poate fi angajată doar dacă ingerința comisă extrateritorial are drept premisă un act extrateritorial;
- obligațiile pozitive și negative rezultă atât din drepturile absolute, cât și cele calificate, și în egală măsură din drepturile materiale și garanțiile procedurale protejate de CEDO;

- statul-parte la CEDO nu poate justifica încălcarea obligațiilor pozitive și negative în caz de conflict armat pe teritoriul său;
- chiar dacă statul nu exercită un control efectiv asupra unei porțiuni din teritoriul său, el oricum posedă un set limitat de obligații pozitive în privința persoanelor aflate pe teritoriul respectiv;
- Curtea Europeană nu are competență de a recunoaște sau nu entitățile statale, ea doar constată încălcările Convenției comise în cadrul lor, excluzând vacuumul juridic creat.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele demersului științific au fost utilizate la elaborarea Manualelor pentru judecători pentru cauze civile și penale, formulate în textul articolelor științifice publicate în revistele de specialitate din țară și de peste hotare, precum și discutate și evaluate în cadrul conferințelor de profil naționale și internaționale. În egală măsură, principalele teze din lucrare au fost reflectate în monografia „Extraterritorialitatea Convenției europene a drepturilor omului: obligații pozitive și jurisdicție”, care a fost tradusă inclusiv în limba engleză și publicată la Iași, precum și monografia „Convenția europeană a drepturilor omului: obligații pozitive și negative”. Totodată, respectivele rezultate au fost utilizate la proiectarea curriculum-ului disciplinei “CEDO și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului” în cadrul Institutului Național al Justiției și disciplinei „Tehnici de litigare în fața Curții Europene a Drepturilor Omului” în cadrul ciclului II, master în drepturile omului, facultatea Drept, USM, precum și elaborarea curriculum-ului disciplinei „Protecția Europeană a Drepturilor Omului” în cadrul ciclului II, master, la Facultatea de Drept, ULIM.

Publicațiile la tema tezei: Rezultatele științifice au fost reflectate în 36 lucrări publicate la tema tezei de habilitat, dintre care 3 monografii: 1 fiind monoautor, iar 1 publicată în limba engleză în România, la Iași; 3 articole științifice publicate în Rusia și România; 7 articole științifice publicate în revistele naționale de profil, dintre care Revista moldovenească de drept internațional și relații internaționale (*Categoria B*), Revista Institutului Național al Justiției (*Categoria C*), Revista metodico-științifică trimestrială „Administrarea Publică” (*Categoria C*), Revista națională de drept (*Categoria C*); 6 participări la conferințe științifice internaționale, dintre care 1 peste hotarele țării, 3 în Republica Moldova și 2 conferințe naționale cu participare internațională; 17 publicații științifice cu caracter informativ.

Structura tezei este condiționată de scopul și obiectivele susceptibile cercetării și include: lista abrevierilor, adnotare în trei limbi, introducere, 6 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 473 surse, anexe, text de bază 277 pagini.

Cuvinte cheie: Convenția europeană a drepturilor omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, obligație pozitivă, obligație negativă, jurisdicție, răspunderea statelor, extraterritorialitate.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul I cu denumirea *Analiza surselor doctrinare, normative și jurisprudențiale cu privire la obligațiile pozitive și negative ale statelor părți la CEDO* în cele trei subcompartimente de bază structurale enunță opiniile doctrinare ale teoreticienilor și practicienilor din sfera dreptului internațional al drepturilor omului și dreptului CEDO referitoare la conceptele obligațiilor pozitive, negative și obligațiilor extrateritoriale. Totodată, în capitolul respectiv sunt prezentate și analizate principalele reglementări normative tangente într-un mod sau altul obligațiilor puse în sarcina statelor, de principiu acestea reprezentând instrumentele internaționale de protecție a drepturilor omului cu vocație universală și regională.

Astfel, în ceea ce privește reglementările internaționale sunt analizate prevederile Declarației Universală a Drepturilor Omului [14], Pactului Internațional cu privire la drepturile civile și politice [21], Pactului Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale [22], Convenției internaționale privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială [12], Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei [9], Convenției împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante [11], Convenției americane a drepturilor omului [8], Cartei africane a drepturilor omului și popoarelor [5], Cartei arabe a drepturilor omului [6], și, evident, Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [10].

Un loc separat în compartimentul respectiv îl ocupă sursele jurisprudențiale, care sunt analizate ca și un veritabil izvor al obligațiilor pozitive și negative, cu prescrierea obligațiilor exprese și implicite ce reies din textul articolelor CEDO în urma interpretării conținutului acestora dată de Curtea de la Strasbourg. Or, Înalta Curte în activitatea sa jurisdicțională, mai bine de șase decenii, prin jurisprudența degajată formulează un ansamblu de concepte de diferit grad de complexitate, care edifică veritabile standarde ale drepturilor omului, ce urmează a fi aplicate de statele justițiare la nivel intern. Jurisprudența dezvoltată de Curte constituie o veritabilă sursă de conformitate pentru instanțele judecătorești naționale în procesul soluționării cauzelor la nivel național, în vederea organizării unei garantări practice eficiente a drepturilor și libertăților recunoscute prin CEDO [25, p. 127]. Jurisprudența Curții este de o aplicabilitate directă în ordinea juridică internă a statelor-membre ale Consiliului European, fapt ce presupune că soluțiile pronunțate de magistrații europeni urmează a fi urmărite de către instanțele de judecată naționale în practica sa judiciară pe marginea spețelor similare, fiind astfel stabilit un grad de protecție adecvat, larg sau mai îngust ca limite, drepturilor consacrate.

Prin activitatea sa contencioasă, Curtea condiționează existența unui standard necesar de protecție garantată drepturilor și libertăților consfințite, care poate devia ca și limite în

dependență de substratul factologic și specificul național existent, însă care se prezintă a fi de natură imperativă în vederea aprecierii sale. Astfel, jurisdicția Curții este îndreptată spre asigurarea unui minim fundamental de protecție a drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu referire la toate statele-membre ale Consiliului Europei, care orientează societatea din spațiul pan-european spre o oarecare egalitate în tratamente și abordări legislative și practice.

Sursele jurisprudențiale ce reprezintă de fapt deciziile și hotărârile pronunțate de Curtea de la Strasbourg cu privire la admisibilitatea, fondul cauzei sau cu privire la acordarea satisfacției echitabile, servesc ca fundament juridic practic pentru cercetarea esenței, limitelor și particularităților obligațiilor pozitive și negative stabilite pe cale jurisprudențială pe terenul CEDO. De principiu, doar studiind raționamentele magistraților europeni pe marginea alegatelor încălcări ale drepturilor și libertăților consacrate de Convenția Europeană, se pot definitiva obligațiile concrete formulate în baza unui conținut alteleori extrem de general al textului respectivului instrument internațional cu vocație regională, și se pot desprinde particularitățile acestor obligații. Astfel, sensul Convenției Europene poate fi înțeles doar prin prisma și în baza argumentelor juridice și concluziilor concrete formulate de judecătorii Curții în cele mai diverse cauze deferite spre soluționare, iar sursele jurisprudențiale constituie un izvor primar atât pentru dreptul CEDO, cât și pentru teoria obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statelor.

Este notabil faptul că forul european a reiterat în mod repetat că exigențelor mai degrabă negative incluse la diverse articole din Convenție, care vizează în principal să apere persoana de ingerințele arbitrare ale puterilor publice, li se pot adăuga obligațiile pozitive obiective inerente respectării efective a drepturilor și libertăților garantate, iar limita dintre obligațiile pozitive și negative ale statului nu se pretează unei definiții precise, principiile aplicabile acestora fiind comparabile [38].

Capitolul II cu genericul ***Obligația generală de protecție a drepturilor omului a statelor părți la CEDO*** în cele patru subcompartimente de bază conține rezultatele investigației științifice a particularităților principiului universalismului drepturilor omului și cercetării fundamentului obligației generale de protecție puse în sarcina statelor. Totodată, la capitolul în cauză este studiată natura obligațiilor opozabile statelor-părți la CEDO, definit conceptul și conturate particularitățile obligațiilor extrateritoriale ale statelor.

Problematica obligațiilor statelor în materia drepturilor omului tinde să ia o amploare tot mai mare în perioada de după cel de-al Doilea război mondial, perioadă când, grație globalizării, statele au întreprins acțiuni prin care tot mai mult au adus atingere drepturilor și libertăților persoanelor aflate în limitele și în afara teritoriilor acestora, prevăzute în primul rând în

Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactele cu privire la drepturile civile și politice; sociale, economice și culturale, într-o măsură ascendentă și proporțională creșterii numărului de obligații asumate de către ele. De aceea ar fi greșit să considerăm, precum că obligațiile ar fi o novație a Curții Europene, termenul fiind introdus și analizat primă dată de către aceasta, deși anume această jurisdicție se poate lăuda cu o bogată jurisprudență, alteori controversată și neclară la prima vedere, de aplicare a CEDO chiar și în afara limitelor teritoriale a părților contractante și în afara limitei spațiale a Convenției – în afara spațiului juridic al Consiliului European. Curtea Europeană este indubitabil un veritabil model de jurisdicție cu tentă supranațională în materia drepturilor omului, dar nu și fără carențe în măsura în care vorbim despre obligațiile ce sunt asumate de state-părți.

Universalismul drepturilor omului reprezintă un ideal spre care trebuie să tindă orice națiune civilizată. Acest ideal inevitabil este „balansat” de factori obiectivi care determină scopurile și efectele tratatelor în materia drepturilor omului pentru beneficiarii acestora, în legătură cu obligațiile pe care și le asumă subiecții primari. În opinia noastră acești factori sunt: abstenența statelor în adoptarea unei poziții ferme în privința extraterritorialității tratatelor din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului; existența unei percepții anacronice a statului doar în calitate de stat-națiune, fără a fi astfel necesară asumarea unor obligații suplimentare, în privința non-resortisanților (o formă de indiferență). Doar circumstanțele în care se încheie tratatul și voința statelor vor determina *eficacitatea* acestuia.

În sensul obligațiilor la care sunt ținute statele, eficacitatea tratatului este acel parametru principal, care determină beneficiul pe care îl va aduce instrumentul resortisanților fiecărui stat. Eficacitatea este o noțiune ce denotă caracterul *pragmatic* al tratatului, deci în ce măsură statul își va onora obligațiile asumate. Vorbind despre CEDO, recent, în cadrul ședinței publice în speța *Hassan* [18], reprezentantul guvernului Regatului Unit a invocat neaplicarea CEDO în circumstanțe de conflict armat, ci doar a normelor dreptului internațional umanitar ca și *lex specialis* – exemplu care reflectă reticența Regatului Unit în „transportarea” standardelor Convenției odată cu începerea acțiunilor militare.

Obligația generală de protecție a drepturilor omului include obligația statelor de prevenire a încălcărilor drepturilor omului, și cea de reprimare și de reparare a acestora. Natura obligației de prevenire a încălcărilor drepturilor omului este tratată în doctrină și practica judiciară cu mare prudență, deoarece o accepție mai largă a acestei obligații ar conduce la angajarea responsabilității statului pentru „riscul” de a încălca dreptul garantat. În acest context trebuie de avut în vedere că una din condițiile de bază ale admisibilității unei cereri în fața Curții Europene se referă la calitatea de „victimă” a pretensei încălcări din partea statului reclamat a unei obligații

pozitive de protecție. Obligația statului de a preveni încălcarea unui drept sau a unei libertăți consacrate convențional în mod practic se exteriorizează prin asigurarea conformității cadrului legislativ intern prevederilor CEDO și, în consecință, prin garantarea că toate organele specializate ale statului (justiția, poliția, armata, procuratura etc.) manifestă o conduită ce asigură eficacitatea prevederilor substanțiale ale Convenției și ale legilor interne.

Mai multe hotărâri emise de Curte denotă că absența unei legislații suficiente și/sau imperative în cadrul juridic intern al statelor-părți la CEDO este calificată ca o nerespectare a obligației de prevenire a încălcărilor drepturilor omului. În viziunea magistraților de la Strasbourg, implementarea unor legi cu caracter imperativ reprezintă principalul mecanism de luptă cu eventualele riscuri de încălcare a prevederilor convenționale, indiferent de substanța dreptului ce se protejează. Această idee se regăsește în raționamentele Curții dezvoltate în spețele cu referire la protecția proprietății private (art. 1 Protocol 1 la CEDO „protecția proprietății”), precum *Broniowski c. Poloniei* [35], sau în contextul protecției integrității fizice și morale a persoanei supuse violului și abuzului sexual (prin prisma art. 8 „dreptul la viață privată și de familie” și art. 3 „interzicerea torturii”), ca de exemplu în speța *M.C. c. Bulgariei* [43]. Cauzele enunțate demonstrează cu certitudine că prima obligație a statului este de a preveni eventualele încălcări ale drepturilor și libertăților protejate de Convenție prin adaptarea cadrului legislativ intern standardelor și exigențelor general-europene. În speța *Ilașcu ș.a. c. Moldovei și Rusiei* [40] Curtea a mers mai departe și a stabilit cu privire la persoanele de sub jurisdicția Moldovei aflate pe teritoriul transnistrean că și în absența controlului efectiv asupra teritoriilor din stânga Nistrului, Republica Moldova are obligația pozitivă prevăzută în art. 1 al Convenției de a lua măsuri care sunt în puterea sa și în conformitate cu dreptul internațional - fie de ordin economic, diplomatic sau juridic sau de altă natură - pentru a asigura reclamanților respectarea drepturilor garantate de CEDO.

Curtea Europeană prin prisma jurisprudenței degajate a consacrat obligația generală pozitivă a statelor de a crea un cadru legal intern sigur ce să contribuie la eradicarea riscului încălcării drepturilor și libertăților protejate de Convenție. În condițiile în care legislația națională și conduita autorităților interne relevante nu vor corespunde standardelor înserate, exercițiul drepturilor individuale nu va fi garantat în mod corespunzător și statul va fi condamnat ori de câte ori nu va respecta obligația sa pozitivă de a preveni eventualele încălcări ale drepturilor și libertăților protejate [23, p. 452]. În acest context trebuie să subliniem că obligația de a preveni încălcarea reprezintă unul din aspectele particulare ale obligațiilor pozitive ale statelor pe terenul art. 1 din CEDO, fiind urmat de obligația pozitivă de reprimare a conduitelor

contrare standardelor europene și de reparare a încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale.

În conformitate cu conjunctura existentă la sfârșitul anilor “40 a secolului trecut, intenția celor care au elaborat Convenția a fost să garanteze indivizilor o anumită libertate față de stat. Din acest motiv majoritatea prevederilor au fost formulate într-un mod negativ, interzicând statelor intervenția arbitrară și/sau disproporționată în exercitarea liberă a drepturilor și libertăților fundamentale prevăzute de CEDO. Obligațiile pozitive au fost și continuă să fie o creație jurisprudențială, Curtea stabilind pentru prima dată în anul 1968 în speța *Belgian linguistic* („Afacerea lingvistică din Belgia”) [34], că pentru protecția efectivă a drepturilor prevăzute de Convenție, înaltelor părți contractante poate să le fie cerut de a întreprinde anumite acțiuni pozitive. Deși obligațiile pozitive își regăsesc originea în jurisprudența Curții, ele sunt un rezultat al interpretării extensive a prevederilor Convenției și nu creația *ex proprio motu* a Curții. În ciuda faptului că de la adoptarea Convenției în 1950, conceptul obligațiilor pozitive nu a fost invocat pentru aproape 20 ani, totuși hotărârea în speța *Belgian Linguistic* a marcat unul dintre primele puncte de cotitură în sistemul de la Strasbourg, deoarece chiar dacă nu expres, a fost exprimată poziția Curții precum că CEDO necesită a fi interpretată într-o manieră evolutivă, cu scopul unei protecții efective a drepturilor omului și a libertăților fundamentale [49, p. 218]. Cu atât mai mult că standardele de protecție trebuie să crească paralel dezvoltării societății și cerințelor corelative acesteia [46, para. 31].

Hotarele dintre obligațiile pozitive și negative ale statului nu se supun unei identificări precise, în special în domeniul vieții private: de exemplu, refuzul de a autoriza un străin de a se reuni cu familia sa poate fi considerat drept un act de la care autoritățile ar trebui să se abțină, dar poate fi interpretat ca o încălcare prin faptul că statul nu a întreprins acțiuni necesare pentru a proteja respectarea corespunzătoare a vieții sale de familie.

Cu toate acestea, chiar și originea obligațiilor pozitive reprezintă obiect de dispută doctrinară. Lina Urbaitė afirmă că nici textul Convenției, nici jurisprudența Curții nu ne oferă conceptul general al obligațiilor pozitive [49, p. 214]. Mai mult, Curtea, în mod expres, refuză dezvoltarea unei teorii generale în această privință. Respectiv, obligațiile pozitive pot fi simplu definite drept cerințe înaintate statelor de a întreprinde acțiuni pentru a proteja posibilitatea de a se bucura de drepturile Convenției. Nici nu este clar dacă elaborarea conceptului general al obligațiilor pozitive este necesar de a fi privit ca un obiectiv al jurisprudenței sau al doctrinei.

În opinia ex-președintelui Curții Jean-Paul Costa [13, p. 452], conceptul obligațiilor pozitive sau afirmative ale înaltelor părți contractante este expres și implicit prezent în textul Convenției. Articolul 1, care încorporează temelia acestora, plasează statele sub obligația

generală „**de a recunoaște tuturor**” drepturile care reies din prevederile substanțiale ale CEDO (art. 1 utilizează formula *to secure* în varianta engleză, și *reconnaisent* în varianta franceză, fiecare dintre ele având conotații diferite în sensul tipurilor obligațiilor).

Suntem de părerea că obligațiile pozitive poartă totuși un caracter preponderent implicit, deoarece obligația generală de recunoaștere (pe care o invocă ex-*președintele*) poate fi interpretată în mod declarativ, negativ, dar și pozitiv, precum a făcut-o Curtea. Or, obligațiile pozitive încorporează anumite caractere, care ar trebui să fie regăsite în textul Convenției, principalul dintre ele fiind acțiunea afirmativă a statului, sau obligația de a lua măsuri pentru ca persoana aflată sub jurisdicția sa să se bucure de dreptul respectiv în cel mai eficient și deplin mod. Acest caracter poate fi regăsit doar în urma unei interpretări extensive a prevederilor Convenției, care nu prevede expres obligația părților contractante de a întreprinde anumite măsuri, prevederile materiale având mai curând o conotație negativă. Apar mai puține deficiențe de interpretare în cazul anumitor articole, care cer mai „accentuat” statelor să ia anumite acțiuni pozitive, cum ar fi obligația de a garanta un proces de judecată echitabil din articolul 6 para. 1, sau de a desfășura alegeri libere conform art. 3 din Protocolul 1. Trebuie remarcat faptul că originea convențională a obligațiilor pozitive le constituie articolele 1 și 13, care consacră obligații generale și dezvoltarea principiului eficacității.

Curtea nu indică care măsuri statul trebuie să le ia pentru a răspunde obligațiilor sale, ea doar verifică dacă măsurile relevante sunt potrivite și suficiente ca să se garanteze exercitarea efectivă a drepturilor prevăzute de Convenție. Chiar și în cazul incapacității obiective a statului de a acționa, Curtea determină în ce măsură un efort minim a fost totuși posibil, în special în legătură cu drepturile absolute, cum a fost cazul obligațiilor pozitive ale Republicii Moldova de a utiliza toate mijloacele diplomatice și juridice internaționale întru ameliorarea situației deținuților pe teritoriul transnistrean [40, para. 333].

Conținutul obligațiilor pozitive variază foarte mult: acestea pot fi acțiuni ale legislativului, executivului sau instituțiilor de aplicare a legii naționale. Dacă ne referim concret la substanța acțiunilor cerute, acestea sunt de conținut sau de procedură (acțiuni pozitive). Trăsătura principală este că statul trebuie să fie activ și să ia măsurile necesare pentru a proteja dreptul consacrat, precum: a efectua urmărirea penală a circumstanțelor morții, a criminaliza oarecare acte cu scopul de a proteja persoanele, a furniza informație unei persoane cu privire la originea/identitatea sa, a oferi asistență juridică gratuită în procedura penală, a asigura suficiente garanții procesuale în procedura civilă, a furniza asigurarea medicală necesară, a lua măsuri pentru a preveni situațiile care pun în pericol viața etc.

Prin urmare, obligațiile pozitive pot fi definite ca acțiuni sau măsuri pe care statul trebuie să le ia întru garantarea protecției eficiente a drepturilor și libertăților consacrate în Convenție, inclusiv în sfera relațiilor private, prin luarea de măsuri legislative și executive pentru a preveni și, în caz de încălcare, a remedia la nivel național încălcările acestora.

Statele semnatare au căzut de acord că scopurile Convenției vor fi cel mai bine îndeplinite printr-o înțelegere comună și respectare a drepturilor omului, fără însă să prevadă că în baza normelor materiale a CEDO, ele ar avea obligații pozitive care s-ar extinde și în privința persoanelor aflate în afara jurisdicției teritoriale a acestora. Curtea, prin precedentul său judiciar, stabilește standardele europene ce corespund valorilor comune ale statelor-membre ale Consiliului European, care permit deopotrivă menținerea și promovarea unor criterii unice în privința protecției uniforme a drepturilor înserate în CEDO, oriunde s-ar afla persoana care pretinde un drept încălcat. Standardul de protecție nu este însă echivalent cu măsurile pe care poate (sau trebuie) să le ia statul în vederea garantării unei protecții efective și depline a persoanelor aflate sub jurisdicția sa.

Obligațiile extrateritoriale în majoritatea cazurilor vor putea fi determinate din masa obligațiilor generale prin întinderea spațială a acestora, adică statul își va asuma un anumit comportament în afara limitelor sale teritoriale. Obligația rezultată deseori va fi onorată în legătură cu o persoană aflată în afara limitelor teritoriale ale statului sau în legătură cu un spațiu extrateritorial, existând, prin urmare, un punct de legătură similar celui din doctrina dreptului internațional privat. Această analogie este necesară doar pentru înțelegerea particularităților obligațiilor extrateritoriale, nu și a naturii juridice a acestora, ele, în mod evident, depășind sfera privată. Așadar, obligațiile extrateritoriale, în dependență de circumstanțe, vor avea efecte asupra unui spațiu situat în afara teritoriului statului, care și-a asumat obligația, dacă statul respectiv va controla în mod exclusiv acest teritoriu, deci dacă teritoriul se va afla sub jurisdicția exclusivă a acestui stat. Raționamentul dat se referă atât la spațiul terestru, cât și la marea teritorială, însă nu și la spațiile maritime cu regim mixt sau la spațiile maritime nesupuse jurisdicției statelor.

Obligațiile extrateritoriale nu trebuie înțelese în sensul atribuirii responsabilității fiecărui stat pentru asigurarea drepturilor omului tuturor persoanelor de pe glob. Acțiunile statelor dau naștere obligațiilor extrateritoriale corelative drepturilor omului doar în anumite circumstanțe și condiții. O precondiție generală ar fi ca statul să-și exercite controlul sau autoritatea asupra unor persoane sau spații, aflate în afara limitelor sale teritoriale, într-un mod care ar avea un impact negativ asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor respective. Astfel, obligațiile extrateritoriale se dovedesc a fi o *excepție* în aplicarea Convenției, deoarece nașterea

acestora este determinată doar de acțiunile/omisiunile statelor în legătură cu persoanele aflate sub jurisdicția sa.

Structura obligațiilor extrateritoriale s-a dovedit a fi o problemă de ordin practic în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. O perioadă lungă de timp Curtea se afla pe poziția că drepturile prevăzute în Convenție nu pot fi *divizate și adaptate* [33], ceea ce înseamnă dacă statul obiectiv nu avea posibilitatea să garanteze apărarea drepturilor atât sub aspect negativ cât și pozitiv, și în măsura în care nu avea posibilitatea să garanteze respectarea tuturor drepturilor prevăzute în Convenție, răspunderea statului pentru actele extrateritoriale ale acestuia nu era angajată. Acest principiu limita drastic aplicarea extrateritorială a Convenției, fiind practic neaplicabilă actelor unui stat efectuate prin intermediul agentului său în condiții de conflict armat. Abia în 2009, după adoptarea hotărârii pe cauza *Al-Skeini*, Curtea a afirmat că drepturile și libertățile prevăzute în Convenție, de fapt, pot fi *divizate și adaptate* [31, para. 137].

Faptul că CEDO este un instrument *regional* nu diminuează caracterul fundamental al acestuia, mai ales în măsura în care obligațiile ce rezultă din Convenție coincid cu obligațiile *erga omnes* din dreptul internațional al drepturilor omului.

Drepturile fundamentale ale persoanelor, grupurilor de persoane și popoarelor sunt afectate și dependente de actele extrateritoriale ale statelor, luând în considerare influența economică, socială și militară ce își începe existența odată cu nașterea fenomenului globalizării și „noii ordini mondiale”. Obligațiile extrateritoriale din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului reprezintă un punct de convergență a mai multor principii de drept internațional public.

În scopul angajării răspunderii statului pentru încălcarea unei obligații extrateritoriale va fi necesar ca statul să satisfacă un anumit *test*, „standardizarea” căruia depinde de fiecare tratat în parte. În cazul Convenției europene a drepturilor omului acest test este determinat de elementul „jurisdicție” din art. 1 a Convenției. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede noțiunea de „teritoriu”. Convenția americană a drepturilor omului de asemenea prevede noțiunea de „jurisdicție”. Ceea ce unește aceste două noțiuni, utilizate în instrumentele respective și nu în mod abstract, este faptul că înțelesul lor se deosebește de acel obișnuit în dreptul internațional public. Interpretarea acestor noțiuni ține în primul rând de competența organelor de supraveghere instituite prin tratatele respective, dar și a jurisdicțiilor internaționale de competență generală, cum ar fi CIJ. Este important de menționat că ambele concepte – teritoriul și jurisdicția – reprezintă două fațete ale aceluiași fenomen – al obligațiilor extrateritoriale.

Capitolul III denumit ***Condiții de realizare a obligației pozitive și negative*** relevă rezultatele investigației științifice a conceptului complex de jurisdicție în temeiul CEDO și

configurează limitele răspunderii extrateritoriale ale statelor. Totodată, la capitolul respectiv sunt exemplificate situațiile ce exonerează entitățile statale de la răspunderea internațională pentru încălcările drepturilor omului, precum și specificate cazurile speciale de răspundere extrateritorială.

Percepția adecvată a condițiilor de aplicare a CEDO, dar și a art. 1 al Convenției este indisolubil legată de accepțiunile existente ale noțiunii de jurisdicție în dreptul internațional public. Acest concept nu are o accepțiune unică, fiind interpretat în funcție de circumstanțe, adică de instrumentul, subiectul dreptului internațional și obiectul de interpretare la care ne referim. Vorbind despre art. 1 al CEDO, noțiunea de jurisdicție trebuie privită doar în raport cu înaltele părți contractante. Mai mult, noțiunea de jurisdicție în lumina Convenției urmează a fi percepută într-un mod *autonom* față de dreptul internațional public, în conformitate cu jurisprudența pertinentă a Curții Europene.

În general, jurisdicția statelor, este un aspect al suveranității, care se referă la competența judiciară, legislativă și administrativă a lor [3, p. 299], având finalitatea de a reglementa (în sens larg) conduita persoanelor fizice și juridice din ordinea juridică internă. Jurisdicția emană din conceptul de suveranitate, care, după natura sa, este strâns legat de elementul spațial – de teritoriul aflat sub suveranitatea statului. Acest fapt duce la prioritatea interpretării jurisdicției statale prin prisma *principiului teritorialității*. Din teritoriul statului fac parte spațiul terestru, acvatic (în limita a 12 mile maritime, în măsura în care excludem apele interne) și spațiul aerian [4, p. 158]. Ne interesează și teritoriile care nu sunt supuse jurisdicției naționale, cum ar fi marea liberă, unde exercitarea extrateritorială a jurisdicției trezește mai puține dificultăți.

Principiul teritorialității formal reflectă accepțiunea actuală a Curții de interpretare a art.1, prin care se are în vedere primatul defnirii teritoriale a noțiunii de jurisdicție. Principiul are efecte distincte, în dependență de spațiul teritorial în discuție. Astfel, dacă vorbim despre teritoriul statului asupra căruia acesta în mod normal are jurisdicție, atunci va opera prezumția jurisdicției, ceea ce înseamnă că ori de câte ori statul nu-și controlează o porțiune din propriul teritoriu, el urmează să aducă dovada faptului dat [36]. Pe de altă parte, ori de câte ori statul va exercita jurisdicția extrateritorială, proba acestui fapt va fi adusă de către reclamant, statul putând obiecta, astfel operând o prezumție a neexercitării extrateritoriale a jurisdicției [44]. Mai mult, statul, în sensul art. 1, va exercita jurisdicția și asupra acelor porțiuni ai teritoriului său, care nu sunt supuse *de facto* controlului.

Obligațiile statelor implică în mod prioritar competența executivă și cea legislativă. Executivă – deoarece anume ea „permite” agenților statelor să comită ingerințe în afara teritoriilor acestora. Totodată, pentru aplicarea extrateritorială a Convenției în mod absolut va

avea implicații și jurisdicția normativă, deoarece, acționând extrateritorial statul extrapolează ordinea sa juridică internă în afara teritoriului său, iar datorită acțiunii directe a CEDO asupra dreptului intern, statele, în mod ideal, n-ar trebui să ezite „transportarea” standardelor ce reies din Convenție și în privința faptelor agenților săi care acționează extrateritorial. Acest argument nu trebuie confundat cu impunerea obligațiilor convenționale statelor terțe care nu sunt părți la CEDO. Pe de altă parte, competența judiciară are implicații limitate. Este cazul, spre exemplu, situației când e vorba despre procedura judiciară în privința unui stat străin sau a unei misiuni diplomatice în statul acreditat, aflată pe rolul instanței judiciare a acestui stat.

Cert este că jurisdicția, în sensul obligațiilor extrateritoriale ale statelor, ce reies din tratatele dreptului internațional al drepturilor omului, se referă la capacitatea statelor de a-și exercita autoritatea în afara limitelor sale teritoriale, astfel determinându-se întinderea obligațiilor convenționale. Prin prisma tratatelor din domeniul dreptului internațional al drepturilor omului, aceasta semnifică nimic altceva decât un test, un criteriu obligatoriu pentru a iniția acțiunea extrateritorială a tratatului. Autonomia noțiunii de jurisdicție rezidă în primul rând în faptul că ea nu reflectă percepția generală a acesteia în dreptul internațional public, în pofida argumentului contrar al Curții, care poartă un caracter pur declarativ [42, para. 67]. Scopul primar al „jurisdicției” din art. 1 al Convenției, în opinia noastră, este de a defini întinderea obligațiilor statelor contractante, pe când jurisdicția în dreptul internațional general are ca scop limitarea jurisdicției statelor, ce reiese din suveranitatea pe care o posedă. Întinderea jurisdicției extrateritoriale, respectiv întinderea obligațiilor extrateritoriale ale statelor se determină prin *testele* pe care le aplică Curtea Europeană, reieșind din circumstanțele fiecărui caz, care sunt: *controlul efectiv asupra unui spațiu și autoritatea agent-stat*.

Este remarcabil faptul că Înalta Curte practic nu întâmpină dificultăți în aplicarea extrateritorială a Convenției în interiorul spațiului juridic al Consiliului Europei. O situație total inversă poate fi observată în cazul aplicării CEDO în afara acestuia. O asemenea situație duce la fragmentarea testelor și standardelor de aplicare extrateritorială a Convenției, în funcție de teritoriul statului unde se afla persoana a cărei îngrădire ilegală a drepturilor este pretinsă.

În plan social, răspunderea internațională a statelor este determinată prin simpla apartenență a acestora la comunitatea internațională. Fiind membru al comunității internaționale, statul nu poate să nu poarte răspundere, în sens larg, pentru acțiunile sale [50, p. 17], acest fapt exprimându-se prin *maxima sic uti suo non laedat alienum* („Folosește ceea ce e al tău fără a cauza pagube altuia”). O chestiune importantă, astfel, este corelația dintre dreptul răspunderii internaționale și aplicarea extrateritorială a CEDO. Răspunderea pentru nerespectarea obligațiilor ce reies din CEDO este întemeiată pe forța obligatorie a Convenției, conform principiului *pacta*

sunt servanda bonae fide, ultima ”*legând părțile și trebuind să fie executată de ele cu bună credință*”; precum și pe obligația statelor contractante de a proteja drepturile și libertățile prevăzute de Convenție, după cum prevede art. 1 al CEDO. Totodată prin art. 19 și 32 a CEDO, Curtea Europeană a Drepturilor Omului se împuternicește să asigure respectarea de către părțile contractante a obligațiilor ce decurg din Convenție, în mod implicit fiind investită cu atribuția de a constata prezența răspunderii extrateritoriale a părților pentru nerespectarea art 1.

Dreptul răspunderii nu face statul un „garant” al drepturilor și libertăților fundamentale, statele fiind responsabile doar pentru actele ilicite în sensul ordinii juridice internaționale. Într-o altă ipoteză, dreptul internațional al drepturilor omului extinde calitativ această răspundere generică la un alt nivel. Grație extrateritorialității obligațiilor ce reies din anumite instrumente, prin care se realizează universalismul drepturilor omului, statele totuși sunt obligate să participe în raporturile internaționale în calitate de garanți ai drepturilor omului.

În dreptul răspunderii internaționale statul de asemenea este responsabil pentru acțiunile și omisiunile persoanelor sau entităților care, deși nu reprezintă organe ale statului, sunt împuternicite să exercite anumite *elemente de autoritate guvernamentală*. Actele acestora vor fi considerate acțiuni/omisiuni ale aceluși stat, cu condiția ca încălcarea obligației de către agent să aibă loc în timpul exercițiului împuternicirilor. Conceptul de elemente de autoritate guvernamentală, astfel, este interpretat extensiv. Spre exemplu, în spețele împotriva Turciei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit legătura dintre organele de conducere a Republicii Turcești a Ciprului de Nord și guvernului Turciei în privința ingerințelor provocate victimelor atât de către organele de conducere separatiste, cât și de persoanele private, cărora le-a fost „permisă” ingerința [41]. În mod analogic fapta ilicită a statului poate să se manifeste prin încălcarea unei obligații fie pozitive (omisiune) și/sau negative (acțiune).

Extrateritorialitatea CEDO reprezintă o categorie juridică destul de vastă și complexă, încât ar fi greșit să percepem în mod egal circumstanțele generale ale tuturor spețelor cu implicații extrateritoriale, „tratamentul nediscriminatoriu” în privința acestora fiind o soluție greșită dacă să luăm în considerare toate „necunoscutele”. Jurisdicția extrateritorială poate fi exercitată doar cu acordul statului pe al cărui teritoriu ea se operează, cu următoarele excepții: ocupația militară, irelevant fiind faptul dacă este licită sau nu; și spațiile juridice nesupuse jurisdicției statelor – marea liberă, spre exemplu. În acest sens, noțiunea de „acord” trebuie privită în sens larg, deoarece răspunderea statului poate fi angajată chiar și atunci când acesta și-a manifestat acordul în mod tacit, prin inacțiunea sau ajutorul prestat unui alt stat în vederea producerii unei ingerințe, cum ar fi cazurile de extrădare extraordinară către agenții SUA de pe teritoriile statelor contractante [39].

În dependență de subiectul care nemijlocit exercită controlul efectiv, criteriul dat are două ramificări: control *efectiv* asupra spațiului și control *general* asupra spațiului. *Controlul efectiv asupra spațiului* se va aplica în cazurile când statul acționează direct, prin intermediul agenților săi *ex lege*, spre exemplu prin intermediul forțelor sale armate. În acest caz nu va fi necesară probarea legăturii juridice dintre ei, ci doar a legăturii spațiale dintre stat și teritoriul ocupat, a faptului că statul reclamat într-adevăr exercită control exclusiv asupra teritoriului respectiv, deci a jurisdicției asupra persoanelor aflate pe acel teritoriu. Totuși, acest criteriu de control efectiv este mai puțin relevant datorită specificului conflictelor armate moderne. Pe de altă parte, *controlul general asupra unui spațiu (overall control)* va fi aplicabil circumstanțelor în care statul reclamat va determina viabilitatea unei entități nestatale, care va controla în mod exclusiv, de regulă ilicit, o parte a teritoriul unui stat terț. Entitatea menționată cel mai des va avea forma unei autorități separatiste, respectiv a unui stat nerecunoscut. Spre exemplu, în cazul susținerii economice, militare și politice a unui grup armat, cum este în cazul conflictelor armate din Transnistria și nordul Ciprului, Curtea a constatat răspunderea indirectă a statelor care le-au acordat suport entităților respective pentru încălcările Convenției constatate pe teritoriile controlate de autoritățile transnistrene sau a RTCN. În privința ingerințelor cauzate de către autoritățile respective nu este necesară probarea existenței unui ordin direct din partea statului reclamat. Ultimul poartă răspundere extrateritorială prin simplul fapt al suportului esențial acordat entității care nemijlocit produce ingerințele.

În Convenția Europeană, dar și în jurisprudența Curții au fost elaborate anumite limitări generale (clauza derogatorie, imunitatea de jurisdicție) și specifice (*espace juridique*, clauza colonială) aferente aplicării extrateritoriale a CEDO. Ori de câte ori va fi depistată cel puțin una dintre ele, efectele pe care ar trebui să le producă Convenția vor fi înlăturate într-un mod relativ sau absolut, respectiv potențialii beneficiari nu vor mai putea invoca încălcarea acesteia, precum urmează. *Espace juridique* sau „spațiul juridic” este o limitare specifică doar extrateritorialității CEDO, ea constă în conceptul, conform căruia Convenția este un instrument al ordinii publice (*ordre public*) europene, iar aplicarea acesteia este necesară a fi limitată la spațiul statelor-membre ale Consiliului Europei, chiar dacă statul ar exercita jurisdicția extrateritorială în sensul art. 1. *Principiul aurului monetar* este o limitare specifică în principal aplicării extrateritoriale, elaborată de CIJ în speța *Aurul monetar scos din Roma în 1943* [32]. Ea constă în regula, conform căreia Curtea nu poate judeca statul reclamat fără să se expună asupra răspunderii unui stat terț, absent în proces. Deci este un caz specific al imunității jurisdicționale a statelor, acestea nefiind supuse autorității altor state sau instituții „terțe” create de ele. În eventualitatea unui proces la Curtea Europeană principiul dat este relevant pentru spețele, unde circumstanța

dominantă va fi acțiunea militară colectivă, cu implicarea statelor sub egida NATO sau ONU, spre exemplu. *Clauza derogatorie* – Art. 15 al Convenției reprezintă o limitare generală temporară a aplicabilității CEDO în circumstanțe de război sau de pericol public iminent, care amenință ordinea constituțională a statului. Pentru aplicarea art. 15, statul interesat trebuie să notifice Secretarul General al Consiliului Europei în acest sens. *Clauza colonială* a fost incorporată în Convenție în vederea limitării obligațiilor care ar apărea pentru state în privința fostelor colonii. Art.56 are un alt scop, mai larg, decât simpla exercitare a jurisdicției, referindu-se nu doar la extinderea teritorială a acesteia în sensul art. 1 CEDO, ci și a răspunderii metropolelor pentru acțiunile/omisiunile administrațiilor locale aflate pe aceste teritorii. Din motive aparent politice s-a decis de a condiționa răspunderea dată unei declarații speciale. *Imunitatea de jurisdicție* este o limitare generală a Convenției, având tangențe importante și cu (ne)aplicabilitatea extrateritorială a acesteia. Ultimele câteva decenii există discuții aprinse în privința relației dintre conceptul de imunitate a statelor și încălcarea normelor cu caracter imperativ (*jus cogens*) de către state, fiind generată întrebarea: dacă este justificat faptul că imunitatea statelor servește drept barieră pentru angajarea răspunderii lor pentru încălcarea normelor *jus cogens* [1, p. 491-508], reieșind din principiul *par in parem non habet imperium* („un egal nu are putere asupra altui egal”, adică un stat-subiect al dreptului internațional nu poate fi supus jurisdicției unui alt stat). În categoria dată, extrateritorialitatea se manifestă într-un mod mai specific, problema interpretării jurisdicției fiind omisă deoarece drepturile se invocă a fi încălcate de către ramura judiciară a statului, în privința actelor altor state.

Totodată, există și cazuri speciale de răspundere extrateritorială a statelor. *Activitatea extrateritorială a serviciilor de securitate a statelor* – această categorie de spețe se referă la recunoașterea jurisdicției extrateritoriale a statelor pentru acțiunile agenților săi, săvârșite în scopurile justiției penale, cum ar fi aducerea forțată de pe teritoriul unui alt stat a unei persoane învinuite de săvârșirea vreunei infracțiuni sau acapararea unei nave maritime bănuite că transportă bunuri interzise în circuit. *Răspunderea statelor pentru actele cu efect extrateritorial* – dacă acțiunea sau inacțiunea statului-parte, prin care persoana a fost expulzată sau extrădată, a provocat o ingerință ulterior comisă de către un alt stat, indiferent dacă acesta este sau nu parte la Convenție, va fi recunoscută încălcarea dreptului respectiv din partea primului stat, dacă el cunoștea sau trebuia să cunoască despre eventuala ingerință. Cu alte cuvinte, se angajează răspunderea indirectă a ultimilor, reieșind din riscurile în privința actelor ilicite, care pot fi săvârșite de un stat terț. Precedentele enumerate sunt deosebit de relevante și pentru protecția refugiaților. *Activitatea misiunilor diplomatice în străinătate și relațiile diplomatice ale statelor* – reprezintă o excepție clasică de la principiul teritorialității, Curtea având în acest sens o

practică veche de recunoaștere a jurisdicției statelor pentru actele agenților diplomatici și consulari, ei fiind reprezentanți *ex lege* ai statului respectiv. Extraterritorialitatea CEDO în astfel de cazuri se manifestă prin efectul pe care îl are un stat asupra unei alte entități statale, de regulă această influență fiind abstractă.

Capitolul IV, cu titlul *Întinderea obligației pozitive a statelor potrivit CEDO* înglobează reflexiile științifice pe terenul structurii și conceptului obligației pozitive, precum și exemplifică într-o manieră detaliată și abundă de exemple principalele obligații pozitive puse în sarcina statelor în baza articolelor Convenției care consacră drepturi materiale, și, respectiv, garanții procedurale.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dezvoltat o practică judiciară particulară pe terenul obligațiilor pozitive ale statelor în materia protecției drepturilor materiale garantate de CEDO. Ea a stabilit pe cale jurisprudențială că statele contractante sunt obligate să asigure o garantare eficientă exercițiului drepturilor și libertăților consacrate de Convenția Europeană contra arbitrariului, acordând protecție atât împotriva ingerințelor persoanelor private, cât și împotriva imixtiunilor din partea agenților statului. Deși textul Convenției nu stabilește *in terminis* obligații pentru statele-părți de a garanta anumite drepturi și libertăți consacrate, Curtea de la Strasbourg în virtutea rolului unic ce-i revine de a interpreta prevederile convenționale, a conchis că asemenea obligații sunt inerente sistemului de protecție european al drepturilor omului. Cu toate că termenul de obligație pozitivă este des folosit în deciziile Curții, o definiție generală nu a fost elaborată. Însă o astfel de definiție poate fi ușor reconstituită având în vedere jurisprudența degajată de forul european. În cauza de referință *Belgian linguistic* [34], reclamantii, luînd ca bază pentru plîngerile lor, au susținut că astfel de obligații ar trebui să fie recunoscute ca ”obligații de a face ceva”. Curtea a refuzat să aprobe acest punct de vedere juridic și a preferat să constate că dispoziția invocată de art. 2 din Protocolul nr. 1 (dreptul la instruire) prin natura sa impune reglementarea de către stat. Abia în speța *Airey c. Irlandei* [30] în 1979, Curtea Europeană a pus bazele reale ale obligației pozitive condamnând nu un obstacol pozitiv reprezentat de stat, dar pasivitatea sa care a cauzat obstrucție în exercitarea efectivă a unui drept garantat. În opinia Curții Europene, prima caracteristică a obligațiilor pozitive este faptul că acestea, în practică, impun autorităților naționale să ia măsurile necesare pentru a proteja un drept sau, mai precis, să adopte măsuri rezonabile și adecvate pentru a proteja drepturile individului.

De fapt, din conținutul nemijlocit al surselor jurisprudențiale de către Curtea Europeană au fost formulate obligațiile pozitive precum urmează.

Art. 2 (dreptul la viață) implică – protecția dreptului la viață a persoanei, planificarea și controlul operațiunilor forțelor de securitate, protecția justițiabililor împotriva amenințărilor din partea terțelor persoane, furnizarea de servicii medicale; obligația de a desfășura o anchetă eficientă (aspectul procedural). *Art. 3* (interzicerea torturii) – adoptarea de măsuri de protecție contra maltratării și abuzurilor, furnizarea condițiilor acceptabile de detenție, asigurarea deținuților cu tratament medical adecvat, asigurarea integrității fizice și morale a persoanei aflate în custodia autorităților, investigarea acuzațiilor de maltratare din partea agenților statului (aspectul procedural). *Art. 5* (dreptul la libertate și la siguranță) – adoptarea măsurilor eficiente pentru a proteja persoanele de riscul dispariției în timpul aflării în custodia statului, investigarea plângerilor privind dispariția persoanelor aflate în custodia statului, informarea promptă a persoanelor arestate despre motivele detenției, aducerea promptă a deținutului bănuit de comiterea unei infracțiuni în fața judecătorului, acordarea deținuților posibilității de a valorifica dreptul la cauțiune cu excepția cazului în care există motive de interes public ce justifică detenția lor pînă la procesul judiciar, asigurarea accesului deținutului la o instanță pentru verificarea legalității detenției. *Art. 6* (dreptul la un proces echitabil) de principiu presupune doar obligații cu caracter pozitiv, și anume: asigurarea dreptului de acces la un tribunal, asigurarea unui proces judiciar echitabil și public în cauze civile și penale, examinarea cauzelor civile și penale în termeni rezonabili, asigurarea independenței și imparțialității instanței judecătorești, informarea promptă a acuzatului într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, asigurarea inculpatului de timpul și facilitățile necesare apărării sale, asigurarea inculpatului cu asistența gratuită a unui avocat, asigurarea gratuită a acuzatului cu serviciile unui interpret dacă acesta nu cunoaște limba în care se desfășoară procesul penal, promovarea dreptului acuzatului de a interoga martorii.

Art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie), din conținutul respectivului articol, pe cale jurisprudențială au fost definitive mult mai multe (în comparație cu alte drepturi incidente) obligații pozitive pentru statele-părți la CEDO, și anume: recunoașterea oficială a alegerii numelui, recunoașterea identității etnice, asigurarea accesului la informațiile oficiale, stabilirea paternității/maternității, asigurarea inviolabilității fizice, morale și sexuale a persoanelor, recunoașterea oficială a transsexualilor, oficializarea relației de familie între părinți și copiii născuți în afara căsătoriei, separarea soților, consultarea părinților naturali în cazul preluării copiilor în custodia statului și/sau adopția, reunirea copiilor cu părinții lor naturali, furnizarea de facilități pentru persoanele cu handicap sau bolnave, admiterea de membri ai familiei non-naționali la cazul deciziilor în materie de imigrație, protecția împotriva poluării, protecția datelor cu caracter personal, protecția imaginii individului, protecția convorbirilor

telefonice, protecția informațiilor despre starea sănătății, protecția corespondenței scrise împotriva cenzurii.

Art. 9 (libertatea de gândire, de conștiință și de religie) implică obligații pozitive precum asigurarea neutralității și imparțialității statului, oficializarea unui cult religios, protecția contra incitării la violență și ură împotriva unei comunități religioase, asigurarea libertății de a-și manifesta religia la locul de muncă, promovarea unui serviciu alternativ pentru persoanele ale căror credință religioasă li interzice satisfacerea serviciului militar. *Art. 10* (libertatea de exprimare) – asigurarea pluralismului mass-media, furnizarea informației de către stat, protecția libertății de exprimare a individului contra amenințărilor generate de alte persoane. *Art. 11* (libertatea de întrunire și de asociere) prevede obligații pozitive precum protecția manifestanților-participanți la o reuniune pașnică, protecția contramanifestanților, asigurarea unei activități libere pentru partidele politice, protecția sindicatelor.

Art. 13 (dreptul la un recurs efectiv) presupune doar obligațiile pozitive de asigurarea unui remediu intern efectiv privind redresarea încălcării drepturilor și libertăților garantate de Convenția Europeană, asigurarea unui remediu intern efectiv pentru a soluționa plângerile privind tergiversarea nejustificată a procedurilor civile și penale, garantarea unui remediu pentru a soluționa plângerile privind investigația inefficientă. *Art. 14* (interzicerea discriminării) implică obligația pozitivă a statelor de a trata persoanele în mod diferit.

Art. 1 Protocol 1 (protecția proprietății) consacră obligațiile pozitive de despăgubire pentru expropriere, adoptarea măsurilor de protecție juridice și practice, obligația diligenței procedurale.

Capitolul V denumit **Întinderea obligației negative**, similar compartimentului structural precedent relevă rezultatele cercetării conceptului obligației negative, precum și demonstrează obligațiile negative concrete puse pe seama statelor-membre ale Consiliului Europei desprinse din jurisprudența Curții Europene la capitolul drepturilor materiale și drepturilor de natură procedurală garantate.

Conceptual, obligația negativă reprezintă îndatorirea statului (funcționarilor de stat) să se abțină de la acțiuni care împiedică valorificarea unui drept garantat prin Convenție și protocoalele sale. Această afirmație trebuie corelată cu faptul că Convenția conține numeroase articole care prevăd, stabilind cât mai clar niște limite, posibilitatea restricției unor drepturi, desigur atîta timp cît aceste restricții beneficiază unei societăți democratice [26, p. 11]. Cauzele în care sunt permise anumite derogări, ingerințe sau limitări în exercitarea unui drept sunt justificate și expres prevăzute în Convenția Europeană sau explicate de Curtea de la Strasbourg.

Existența unor obligații negative, nu este foarte controversată, iar aceste obligații sunt conceptual relativ ușor de definit, deoarece relația dintre dreptul și datoria corespunzătoare este, fără îndoială, destul de ușor de a fi stabilită [17, p. 71]. De principiu, spre deosebire de obligația pozitivă care implică o serie de măsuri concrete ce urmează a fi luate pentru protecția unui anumit drept sau a unei libertăți, făcând astfel trimitere la diferite comportamente active din partea entității statale, obligația negativă presupune o singură formă de conduită pasivă din partea statului, și anume cea de a se abține de la încălcarea sau atingerea neconformă a oricărui drept protejat. Drept consecință, obligațiile în cauză pot fi mai ușor îndeplinite în raport cu cele pozitive deoarece standardele înserate în articolele concrete din CEDO sunt respectate ori de câte ori statul se abține de la acțiuni ce împiedică realizarea unui oarecare drept sau a unei libertăți.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin jurisprudența degajată a formulat numeric mai puține obligații negative în comparație cu obligațiile pozitive puse în sarcina statelor-părți. Astfel, în baza articolelor CEDO au fost formulate următoarele obligații negative puse în sarcina statelor-părți. *Art. 2* (dreptul la viață) presupune obligația primordială negativă de a nu cauza moartea unei persoane. *Art. 3* (interzicerea torturii) stabilește obligațiile negative de abținerea agenților statului de la aplicarea tratamentelor inumane sau degradante persoanelor aflate sub autoritatea lor, neextrădarea și neexpulzarea dacă pentru persoana în cauză există riscul de fi supusă torturii sau tratamentelor inumane în țara de destinație. *Art. 4* (interzicerea sclaviei și a muncii forțate) – nesupunerea persoanei la sclavie sau aservire și netolerarea muncii forțate sau obligatorii.

Art. 5 (dreptul la libertate și la siguranță), prescrie obligațiile negative de abținerea statului de la privarea ilegală de libertate a persoanelor, neadmiterea arbitrarității instituțiilor statale. *Art. 7* (nicio pedeapsă fără lege), la rândul său implică obligația negativă generală de a nu condamna justițiabilii pentru faptele ce nu sunt prevăzute de lege.

Art. 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie) – neintervenția statului în viața privată și/sau de familie, neintervenția statului în exercițiul dreptului la respectarea corespondenței, neintervenția statului în domiciliul justițiabilului. *Art. 9* (libertatea de gândire, de conștiință și de religie) implică principala obligație negativă de abținere de la oricare ingerințe nejustificate în libertatea religioasă a persoanei. *Art. 10* (libertatea de exprimare) – neamestecul statului în libertatea presei și abținerea statului de la identificarea sursei jurnalistice. *Art. 11* (libertatea de întrunire și de asociere) presupune obligații negative de abținere a statului de la interzicerea întrunirilor pașnice, abținerea statutului de la interzicerea asocierii colective.

Art. 14 (interzicerea discriminării) implică obligația negativă de a nu admite nici o formă de discriminare nejustificată a persoanelor. *Art. 1 Protocol 1* (protecția proprietății) consacră

obligația negativă de a nu aduce atingere neconformă dreptului la proprietate. *Art. 3 Protocol 4* (interzicerea expulzării propriilor cetățeni) presupune de principiu obligația negativă de a nu admite expulzarea propriilor resortisanți. *Art. 4 Protocol 4* (interzicerea expulzărilor colective de străini) dă naștere obligației negative de neadmitere a expulzărilor colective de străini.

Art. 1 Protocol 7 (garanțiile procedurale în cazul expulzării de străini) pune în sarcina statului o obligație negativă de neexpulzare a unui cetățean străin ce are reședința legală pe teritoriul său fără justificare legislativă. *Art. 4 Protocol 7* (dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori), la rândul său, pune în sarcina statelor obligația negativă de a nu admite atragerea făptuitorului de două ori la răspundere și/sau pedeapsă penală pentru aceeași faptă.

Capitolul VI cu denumirea ***Studii de caz: îndeplinirea obligațiilor pozitive și negative în circumstanțe de conflict armat***, cel din urmă compartiment structural, conține reflecțiile doctrinare pe marginea studiilor de caz de aplicare a CEDO în circumstanțele de conflicte armate, făcând referire la obligațiile pozitive și negative puse în sarcina statelor implicate în conflictele din Cipru, Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia, Crimeea și regiunile Ucrainei de Est, fosta Iugoslavia și Irak.

Necesitatea aplicării cu o deosebită rigurozitate a Convenției europene a drepturilor omului în circumstanțe de conflict armat rezidă, în primul rând, în faptul că orice conflict armat are un potențial avansat de limitare nejustificată a drepturilor ce formează nucleul dur al Convenției, precum sunt dreptul la viață sau interdicția torturii, ingerințele fiind posibile nu doar din partea statelor, dar și din partea grupurilor armate (entităților non-statale). Motivele gradului avansat de afectare a drepturilor și libertăților fundamentale sunt diferite, însă rezultatul este același – proporționalitatea dubioasă a ingerinței, în cel mai bun caz.

În pofida faptului că jurisdicția statelor a fost interpretată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului prioritar în accepțiunea sa teritorială, practica aplicării extrateritoriale a Convenției în circumstanțe de conflict armat este cea mai bogată, în ciuda implicațiilor geopolitice majore, dar și a complexității spețelor din punct de vedere factologic.

Curtea va aplica Convenția în circumstanțe de conflict armat ori de câte ori statele recurg la forțele armate în vederea soluționării unui diferend între ele sau există violență armată îndelungată între autoritățile guvernamentale și grupări armate organizate, sau între astfel de grupări în cadrul unui stat [45]. Deși ultimul tip de conflicte este mai puțin relevant sub aspectul Convenției, ea se aplică atât conflictelor armate internaționale (bombardarea Belgradului de către forțele NATO), cât și neinternaționale (conflictul armat din nord-estul insulei cipriote). Paradoxal, dar Curtea a întâmpinat mai mari dificultăți în cazul aplicării extrateritoriale a CEDO conflictelor internaționale. În cazul celor neinternaționale, întotdeauna va exista premisa

controlului de către un grup armat a teritoriului unui stat, deci fiind necesară stabilirea legăturii dintre statul reclamat și grupul armat respectiv, prin intermediul criteriului de *control efectiv asupra unui spațiului* în cauză. Prin urmare, CEDO nu se aplică extrateritorial conflictelor interne *per se*, ci doar acelor internaționalizate.

Problemele fundamentale ce au apărut în fața Curții în practica de aplicare a CEDO în circumstanțe de conflict armat, constau, pe de-o parte, în uniformizarea și eficientizarea condițiilor de aplicare extrateritorială a Convenției, iar, pe de alta, în dualismul dintre dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar. Deși aplicarea criteriului unic, suficient de larg, ar aduce beneficiul interpretării flexibile a noțiunii de jurisdicție a statelor în situațiile când acestea acționează în afara teritoriilor sale, Curtea aplică conflictelor armate ambele criterii în vederea determinării elementului de jurisdicție – *control efectiv*, și acel de *autoritate agent-stat*.

Guvernele reclamate deseori încearcă să opună aplicabilității CEDO în circumstanțe de conflict armat argumentul, precum că dreptul internațional al drepturilor omului nu e aplicabil conflictelor armate, deoarece ultimul reprezintă *lex generalis*, iar dreptul internațional umanitar ar fi *lex specialis* exclusiv aplicabil circumstanțelor cauzei [18]. Nu putem fi de acord cu abordarea dată, deoarece instrumentele dreptului internațional al drepturilor omului sunt aplicabile oricând [28, p. 13-15]. De altfel, Convenția prevede în mod expres posibilitatea statului contractant de a deroga pe timp de conflict armat de la prevederile materiale ale Convenției care nu formează nucleul dur al acesteia. Cu titlu de exemplu, în Protocolul 6 la Convenție se poate observa reglementarea expresă în art. 2 a posibilității derogării pe timp de conflict armat de la prohibiția pedepsei capitale. *Per a contrario*, în lipsa derogării sau posibilității derogării în general (cum este în cazul nucleului dur), înaltele părți contractante urmează să respecte obligațiile pozitive și negative ce reies din Convenție inclusiv și în circumstanțe de conflict armat.

În pofida argumentului statelor enunțat *supra*, Curtea nu a ezitat să aplice extrateritorial Convenția, reiterând că CEDO este un instrument ce garantează ordinea publică din spațiul european, neaplicarea acesteia provocând crearea unui vacuum în apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, iar noțiunea de jurisdicție nefiind limitată la spațiul european propriu-zis. Prin urmare, acțiunile militare ale statelor-părți la CEDO, precum și controlul exercitat asupra unui spațiu străin, chiar și în cazul în care ultimul se află în afara spațiului european, reprezintă excepții de la principiul teritorialității jurisdicției statelor.

În speța *Bankovic* [33], în fața magistraților europeni a fost pusă problema angajării răspunderii statelor-membre NATO ce au participat la loviturile aeriene asupra unor teritorii ale

Republicii Federative Iugoslavia, care au avut loc în perioada 24 martie – 08 iunie 1999 în consecința conflictului dintre kosovarii sârbi și albanezi din regiunea autonomă Kosovo. Printre altele, a fost lovită de o rachetă lansată de un avion al forțelor NATO și clădirea *Radio Televizije Srbije*, în care se aflau 3 canale de televiziune și 4 posturi de radio, în consecință decedând rudele primilor 5 reclamanți și fiind rănită ruda celui de-a șaselea.

Reclamanții au invocat încălcarea articolelor 2, 10 și 13 de către statele-membre ale NATO, care au participat la atacul respectiv. Curtea nu a ajuns să examineze speța în fond și a declarat-o inadmisibilă din motivul absenței jurisdicției dintre statele reclamate și preținsele victime, deși în speță fusese ridicate câteva chestiuni de interes major, precum răspunderea statelor pentru acțiunile acestora sub egida unei organizații internaționale; răspunderea statelor pentru actele extrateritoriale, care au avut efecte negative pe teritoriul unui stat care, nu este membru al Consiliului Europei; standardele și interconexiunea dintre dreptul internațional umanitar și dreptul CEDO în afara *espace juridique* a Consiliului Europei; și cel mai principal – dacă statele se pot comporta în afara acestui spațiu în mod diferit, deci să „încalce obligațiile” acestora atunci când conduc operațiuni militare în Botswana sau Madagascar, spre exemplu.

În primul rând, Curtea a statuat că a avut loc un act extrateritorial, nefiind excesiv de specifică în acest sens [33, para. 54]. Astfel, Înalta Curte, în mod implicit a constatat imputabilitatea actului statelor reclamate, prin care a fost distrusă clădirea RTS, deci *de facto* a existat legătură jurisdicțională dintre actul săvârșit și pretinsa încălcare a Convenției. Curtea a indicat în *dicta* că CEDO nu trebuie interpretată în vid, urmând să fie luate în considerare și normele relevante ale dreptului internațional public și ale răspunderii internaționale în special, iar noțiunea de jurisdicție, cu titlu de excepție fiind interpretată extrateritorial. Curtea a concluzionat că actul extrateritorial în cauză nu se încadrează în nici una din excepțiile de la principiul teritorialității, înserate în jurisprudența relevantă. Iar după ce s-a referit la necesitatea interpretării CEDO în lumina dreptului internațional public, Curtea imediat face trimitere la *travaux préparatoires*, indicând că intenția inițială a autorilor Convenției era de a o aplica în mod preferențial pe teritoriul statelor contractante. Chiar de la prima vedere, textul deciziei Curții nu pare de a fi limpezit de ambiguități. Curtea a stabilit că drepturile și libertățile înserate în CEDO nu pot fi *divizate și adaptate*, ceea ce înseamnă că pentru ca statul să-și exercite extrateritorial jurisdicția în lumina art. 1, el trebuie să dețină un control teritorial, care să-i permită protecția tuturor drepturilor și libertăților prevăzute în Convenție, fără careva excepții, iar aceasta e posibil doar în cazul ocupației militare sau cel puțin a controlului exclusiv asupra unui spațiu. Curtea a încercat să ne dea de înțeles că în circumstanțe de conflict armat poate fi aplicat un singur criteriu – controlul efectiv asupra unui spațiu, într-o formă sau alta a sa.

Cu toate acestea, în jurisprundența ulterioară ce a vizat conflictul irakian, Curtea și-a schimbat diametral poziția, constatând că drepturile garantate de CEDO, pot fi *divizate și adaptate* [31]. Curtea Europeană a conchis că activitatea contingentelor militare dislocate sub coroanele Regatului Unit și Olandei în Irak s-a încadrat în jurisdicția respectivelor state și a atras răspunderea internațională a lor pentru încălcările drepturilor omului comise acolo, provocând în consecință o dezvoltare pozitivă a jurisprudenței cu implicații extrateritoriale și anihilând în mare parte precedentele urmate de conflictul iugoslav.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Prin prezenta lucrare ne-am propus să abordăm fundamentul teoretic și practic al instituției obligațiilor pozitive și negative ale statelor-părți la Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Studiind tema propusă, în spiritul lucrărilor autorilor din diferite țări și a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, formulăm următoarele concluzii:

1. Deși Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu stabilește *in terminis* și nici nu enumeră obligațiile la care sunt ținute statele-părți, sursele jurisprudențiale fundamentate în hotărârile și deciziile pronunțate de Curtea de la Strasbourg reprezintă acel izvor nemijlocit de obligații pozitive și negative concrete ce le incumbă statelor, ele servind ca fundament juridic practic pentru stabilirea esenței, limitelor și particularităților respectivelor obligații. Doar studiind raționamentele magistraților europeni pe marginea alegatelor încălcări ale drepturilor și libertăților consacrate de Convenția Europeană, se pot defini obligațiile certe formulate în baza unui conținut uneori extrem de general al textului respectivului instrument internațional cu vocație regională, și se pot desprinde aspectele specifice ce le sunt proprii.

2. Principiul universalismului drepturilor omului care presupune supremația drepturilor la cea mai largă scară, impune statele lumii să garanteze exercițiul efectiv al drepturilor și libertăților inerente valorii umane nu doar resortisanților proprii și persoanelor aflate sub jurisdicția teritorială a acestora, dar și străinilor ce se regăsesc sub controlul sau autoritatea lor efectivă dincolo de limitele teritoriale, implicând obligații pozitive și negative de protecție. Dar pe terenul aplicării extrateritoriale ale Convenției, reieșind din jurisprudența Curții, pot fi identificate anumite elemente absolut necesare, și anume: actul extrateritorial, jurisdicția statului, legătura jurisdicțională dintre actul extrateritorial și ingerința produsă. Prezența tuturor elementelor este necesară pentru angajarea răspunderii extrateritoriale a statelor. Astfel, nu este suficient ca statul să fie doar purtător de obligații extrateritoriale, este necesar de a fi constatată și

legătura dintre actul extrateritorial și ingerința în drepturile persoanei aflate sub jurisdicția statului. Doar în acest fel va putea fi angajată răspunderea extrateritorială a statului.

3. În Convenția Europeană a Drepturilor Omului și în jurisprudența Curții de la Strasbourg au fost elaborate anumite limitări aferente aplicării extrateritoriale a CEDO, acestea fiind de caracter general (clauza derogatorie, imunitatea de jurisdicție), și de caracter particular (espace juridique, clauza colonială); și au fost definitivate o serie de cazuri speciale de aplicare extrateritorială a Convenției Europene, care se referă la activitatea extrateritorială a serviciilor de securitate a statelor, răspunderea statelor pentru actele cu efect extrateritorial, activitatea misiunilor diplomatice în străinătate și relațiile diplomatice ale statelor, acestea implicând anumite particularități la cazul angajării răspunderii extrateritoriale ale statelor.

4. Studiul atent și detaliat al jurisprudenței Curții de la Strasbourg demonstrează că obligațiile pozitive pe terenul *dreptului la viață și interdicției torturii* pot implica următoarele acțiuni specifice din partea statelor: protecția dreptului la viață a persoanei, planificarea și controlul operațiunilor forțelor de securitate, protecția justițiabililor împotriva amenințărilor din partea terțelor persoane, furnizarea de servicii medicale; obligația de a desfășura o anchetă eficientă adoptarea de măsuri de protecție contra maltratării și abuzurilor, furnizarea condițiilor acceptabile de detenție, asigurarea deținuților cu tratament medical adecvat, asigurarea integrității fizice și morale a persoanei aflate în custodia autorităților, investigarea acuzațiilor de maltratare din partea agenților statului.

5. Sub incidența *drepturilor și libertăților calificate*, CEDO cere statelor semnatare să întreprindă acțiunile concrete se referă la: recunoașterea oficială a alegerii numelui, recunoașterea identității etnice, asigurarea accesului la informațiile oficiale, stabilirea paternității/maternității, asigurarea inviolabilității fizice, morale și sexuale a persoanelor, recunoașterea oficială a transsexualilor, oficializarea relației de familie între părinți și copiii născuți în afara căsătoriei, separarea soților, consultarea părinților naturali în cazul preluării copiilor în custodia statului și/sau adopția, reunirea copiilor cu părinții lor naturali, furnizarea de facilități pentru persoanele cu handicap sau bolnave, admiterea de membri ai familiei non-naționali la cazul deciziilor în materie de imigrație, protecția împotriva poluării, protecția datelor cu caracter personal, protecția imaginii individului, protecția convorbirilor telefonice, protecția informațiilor despre starea sănătății, protecția corespondenței scrise împotriva cenzurii; asigurarea neutralității și imparțialității statului, oficializarea unui cult religios, protecția contra incitării la violență și ură împotriva unei comunități religioase, asigurarea libertății de a-și manifesta religia la locul de muncă, promovarea unui serviciu alternativ pentru persoanele ale căror credință religioasă li interzice satisfacerea serviciului militar; asigurarea pluralismului mass-media,

furnizarea informației de către stat, protecția libertății de exprimare a individului contra amenințărilor generate de alte persoane; protecția manifestanților-participanți la o reuniune pașnică, protecția contramanifestanților, asigurarea unei activități libere pentru partidele politice, protecția sindicatelor.

6. *Garanțiile procedurale* cuprinse în textul CEDO stabilesc următoarele îndatoriri pozitive pentru state – adoptarea măsurilor eficiente pentru a proteja persoanele de riscul dispariției în timpul aflării în custodia statului, investigarea plângerilor privind dispariția persoanelor aflate în custodia statului, informarea promptă a persoanelor arestate despre motivele detenției, aducerea promptă a deținutului bănuیت de comiterea unei infracțiuni în fața judecătorului, acordarea deținutului posibilității de a valorifica dreptul la cauțiune cu excepția cazului în care există motive de interes public ce justifică detenția lor până la procesul judiciar, asigurarea accesului deținutului la o instanță pentru verificarea legalității detenției; asigurarea dreptului de acces la un tribunal, asigurarea unui proces judiciar echitabil și public în cauze civile și penale, examinarea cauzelor civile și penale în termeni rezonabili, asigurarea independenței și imparțialității instanței judecătorești, informarea promptă a acuzatului într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, asigurarea inculpatului de timpul și facilitățile necesare apărării sale, asigurarea inculpatului cu asistența gratuită a unui avocat, asigurarea gratuită a acuzatului cu serviciile unui interpret dacă acesta nu cunoaște limba în care se desfășoară procesul penal, promovarea dreptului acuzatului de a interoga martorii; asigurarea unui remediu intern efectiv privind redresarea încălcării drepturilor și libertăților garantate de Convenția Europeană, asigurarea unui remediu intern efectiv pentru a soluționa plângerile privind tergiversarea nejustificată a procedurilor civile și penale, garantarea unui remediu pentru a soluționa plângerile privind investigația inefficientă.

7. Conceptual, obligația negativă reprezintă îndatorirea statului (funcționarilor de stat) să se abțină de la acțiuni care împiedică valorificarea unui drept garantat prin Convenție și protocoalele sale. Această afirmație trebuie corelată cu faptul că Convenția conține numeroase articole care prevăd, stabilind cât mai clar niște limite, posibilitatea restricției unor drepturi, desigur atâta timp cât aceste restricții beneficiază unei societăți democratice. Cauzele în care sunt permise anumite derogări, ingerințe sau limitări în exercitarea unui drept sunt justificate și expres prevăzute în Convenția Europeană sau explicate de Curtea de la Strasbourg. Obligația negativă presupune o singură formă de conduită pasivă din partea statului, și anume cea de a se abține de la încălcarea sau atingerea neconformă a oricărui drept protejat.

8. Analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului pe terenul *drepturilor materiale*, demonstrează că statele-părți pot fi impuse la următoarele obligații negative: abținerea

de la cauzarea morții unei persoane; abținerea agenților statului de la aplicarea tratamentelor inumane sau degradante persoanelor aflate sub autoritatea lor, neextrădarea și neexpulzarea dacă pentru persoana în cauză există riscul de fi supusă torturii sau tratamentelor inumane în țara de destinație; nesupunerea persoanei la sclavie sau aservire și netolerarea muncii forțate sau obligatorii; neintervenția statului în viața privată și/sau de familie, neintervenția statului în exercițiul dreptului la respectarea corespondenței, neintervenția statului în domiciliul justițiabilului; abținerea de la oricare ingerințe nejustificate în libertatea religioasă a persoanei; neamestecul statului în libertatea presei și abținerea statului de la identificarea sursei jurnalistice; neadmiterea nici unei forme de discriminare nejustificată a persoanelor; neimixtiunea autorităților în exercițiul dreptului la proprietate; neadmiterea expulzărilor colective de străini.

9. Totodată, în urma studiului jurisprudenței pe marginea *drepturilor de natură procedurală* se deduc mai puține obligații negative, și anume: abținerea statului de la privarea ilegală de libertate a persoanelor, neadmiterea arbitrarității instituțiilor statale; necondamnarea justițiabililor pentru faptele ce nu sunt prevăzute de legea penală; neexpulzarea unui cetățean străin ce are reședința legală pe teritoriul său fără justificare legislativă; neadmiterea atragerii făptuitorului de două ori la răspundere și/sau pedeapsă penală pentru aceeași faptă.

10. Analiza practicii Curții de la Strasbourg în circumstanțele de conflict armat demonstrează, în primul rând, evoluția aplicării extrateritoriale a Convenției Europene, fiind facilitată posibilitatea angajării răspunderii unui stat ori de câte ori reclamantul va putea proba autoritatea și controlul pe care l-a exercitat agentul statului asupra sa pe timp de conflict armat, iar, în al doilea rând, – dificultățile cu care se confruntă Curtea – de aplicare a criteriilor existente întru identificarea jurisdicției, dar și de corelare a normelor Convenției cu acele de drept internațional umanitar și regulile de purtare a războiului.

11. Potrivit jurisprudenței Curții în legătură cu conflictul transnistrean chiar dacă statul nu exercită control efectiv asupra unei porțiuni a teritoriului său, el oricum posedă un set limitat de obligații pozitive în privința persoanelor aflate pe teritoriul respectiv, chiar dacă ingerințele sunt provocate de către o entitate suportată economic și militar totalmente din exterior. Însăși faptul suportului economic și militar al unui regim separatist poate atrage după sine răspunderea extrateritorială a statului, ea fiind proporțională gradului de control astfel exercitat asupra entității separatiste și, respectiv, a teritoriului controlat de către ultima. În pofida faptului că soluționarea disputelor teritoriale se află în afara competenței *ratione materiae* a Curții, persoanele care suferă în urma acțiunilor regimurilor susținute de către un stat terț totuși pot să-și revendice respectarea drepturilor și libertăților fundamentale garantate prin Convenție;

Jurisprudența Curții în spețele cu privire la conflictul transnistrean va influența în mare parte și hotărârile Curții în spețele interstatale *Ucraina c. Federației Ruse* și *Georgia c. Federației Ruse (II)* – în legătură cu preținsele acte extrateritoriale ale armatei Federației Ruse, provocatoare de ingerințe în drepturile și libertățile fundamentale, săvârșite pe teritoriul regiunilor georgiene Abhazia și Osetia de Sud. Totuși, Curtea nu are competența de a recunoaște sau nu entitățile statale, ea doar constată încălcările Convenției pe un anumit teritoriu, identificând autoritatea responsabilă și, în consecință, vine să lichideze vacuumul creat, obiectivul fiind asigurarea punerii în aplicare a mecanismelor ce ar garanta drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

12. În pofida faptului că raționamentele judecătorilor europeni privind aplicarea extrateritorială a Convenției situațiilor de conflicte armate au fost criticate în culoarele unor „establishment-e”, dar și în rândurile juriștilor de carieră ca având conotații politice certe, cel mai des în această privință fiind invocat exemplul resortisanților Iugoslaviei, care s-au plâns de încălcarea drepturilor lor prin bombardarea Belgradului de către forțele NATO, iar Curtea Europeană a decis asupra lipsei competenței jurisdicționale la caz și a declarat cererea lor inadmisibilă, ideea aplicării extrateritoriale a Convenției conflictelor izbucnite în Cipru, regiunea transnistreană, Abhazia, Osetia de Sud, Irak, mai recent Crimeea și Ucraina de Est fără îndoială reprezintă o tratare progresivă a dispozițiilor acesteia și contribuie la o afirmare globală a drepturilor și libertăților consacrate de ea.

Concluziile demersului științific în cauză ne-a permis ***soluționarea unei probleme științifice aplicative***, pe motivul că natura obligațiilor pozitive și negative reclamă din partea statelor-părți la Convenție soluții prompte de natură să corespundă angajamentelor asumate în virtutea tratatului internațional. Din cele constatate în lucrare, aceste angajamente depășesc perimetrul teritoriului unui stat, jurisdicția sa fiind susceptibilă să se extindă dincolo de frontiere. Pe lângă dimensiunea teoretico-științifică a problematicii identificării obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statului, inclusiv obligațiilor extrateritoriale, cu prescrierea caracterelor și elementelor inerente acestora, și enumerarea condițiilor exercitării jurisdicției statelor la capitolul respectării obligațiilor asumate, inclusiv dincolo de limitele spațiale ale Consiliului European; statele se confruntă cu dificultăți reale legate de adoptarea celor mai potrivite măsuri în ordinea juridică internă pentru evitarea eventualelor condamnări din partea forului jurisdicțional european. Astfel soluțiile cu valoare aplicativă propuse în recomandări vizează modificarea cadrului legal intern pentru a se conforma spiritului obligațiilor ce rezultă din respectarea conformă a Convenției Europene. O parte din aceste recomandări vizează instituirea unor mecanisme naționale de respectare și garantare a drepturilor și libertăților omului, cum ar fi

instituirea dreptului la recurs individual în fața Curții Constituționale sau crearea în cadrul Parlamentului a unei Comisii permanente pentru supravegherea executării hotărârilor judecătorești. Altele se referă la soluții concrete de îndeplinire a obligațiilor pozitive, de exemplu în materia garanțiilor procedurale, cum ar fi stabilirea unor termeni concreți de examinare a cauzelor de către instanțele naționale judecătorești, sau negative – anularea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată, astfel asigurându-se accesul absolut la justiție pentru toate păturile sociale. Astfel, ele sunt următoarele:

De ordin general:

1. Având în vedere multitudinea impunătoare de diverse obligații în special pozitive ce izvorăsc din prevederile Convenției Europene, recomandăm magistraților naționali, în procesul examinării unei cauze la nivel intern, să-și proiecteze enunțul jurisdicțional ținând cont de specificul obligației pozitive sau negative în joc, pentru a evita o neconcordanță jurisprudențială și, subsecvent, o condamnare din partea Curții Europene a Drepturilor Omului.

2. În circumstanțele în care problematica obligațiilor impuse statelor este în continuu una actuală, în special în cazul conflictelor armate, recomandăm statelor implicate în astfel de conflagrații adoptarea de măsuri de natură să concilieze interesele lor concurente cu imperativele protecției drepturilor și libertăților fundamentale rezultate din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în sensul priorităților ultimelor.

3. Continuarea îndeplinirii din partea Republicii Moldova a obligațiilor pozitive de protecție a drepturilor persoanelor din regiunea transnistreană, în scopul evitării condamnării din partea Curții Europene a statului nostru, atâta timp cât acesta din urmă nu deține un control efectiv asupra acestor teritorii.

De ordin legislativ:

1. Crearea în cadrul Parlamentului a unei Comisii permanente pentru exercitarea controlului parlamentar asupra executării hotărârilor instanțelor judecătorești naționale și internaționale (Anexa 1). Considerăm că legislativul urmează să realizeze o colaborare eficientă cu puterea judecătorească prin monitorizarea executării hotărârilor judiciare, deoarece este notoriu faptul că o bună parte din hotărârile de condamnare din partea Curții Europene au fost generate anume de neexecutarea hotărârilor judiciare interne și de lipsa mecanismelor legislative eficiente susceptibile să depășească această problemă. Comisia va supraveghea activitatea instituțiilor statului și altor organe competente cu privire la executarea hotărârilor instanțelor judecătorești naționale și internaționale și va examina cazurile de violare a Constituției, a legilor, a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor în procesul de executare a hotărârilor judiciare. Membrii Comisiei, vor putea solicita de la instituțiile statului și organele responsabile

de executarea hotărârilor judiciare informații relevante pentru activitatea comisiei. Comisia va răspunde în fața Parlamentului și va prezenta un raport de activitate anual în Plenul Parlamentului.

2. Introducerea recursului individual la Curtea Constituțională (Anexa 2). Propunerea vizează instituirea unui mecanism care ar permite examinarea extrajudiciară a cererilor cu privire la încălcarea de către autorități, inclusiv organele judiciare, a drepturilor constituționale sau drepturilor și libertăților garantate de CEDO. Proiectul prevede ca în competența Curții Constituționale să se includă și examinarea plângerilor individuale cu privire la încălcarea drepturilor constituționale. Examinarea plângerii individuale este definită în proiect ca un mijloc de apărare extrajudiciară a drepturilor omului și libertăților fundamentale garantate de Constituție, precum și o modalitate de reparare a prejudiciului cauzat prin încălcarea acestor drepturi și libertăți.

3. Anularea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată (Anexa 3). Proiectul presupune ca toate cheltuielile de judecată să fie incasate doar după finalizarea procesului de la partea care l-a pierdut. Prin urmare, va fi garantat accesul la justiție tuturor categoriilor sociale, în special celor vulnerabile, potrivit art. 6 din CEDO. În egală măsură, se va exclude aprecierea subiectivă a judecătorilor naționali la examinarea cheltuielii cu privire la scutirea sau eșalonarea taxei de stat. De asemenea, prin această propunere se va exclude riscul unui tratament discriminatoriu al justițiabililor.

4. Stabilirea prin lege a unor termeni exacti de examinare a cauzelor (Anexa 3). Propunerea vizează introducerea unui termen de 6 luni de examinare a cauzei în I instanță și a câte 3 luni pentru instanța de apel și recurs. Astfel noțiunea ambiguă de „termen rezonabil” va fi eludată, iar judecătorii se vor mobiliza și disciplina. Prin urmare, se va evita condamnarea frecventă din partea Strasbourgului pe motivul încălcării art.6 din Convenție.

Toate aceste propuneri de lege ferenda și-au găsit reflectare în 3 proiecte de legi distincte care au fost expediate spre examinare Ministerului Justiției prin scrisoarea nr. 5s-51/15 din 8 mai 2015, Guvernului Republicii Moldova prin scrisoarea nr.5s-101/15 din 5 septembrie 2015 și Parlamentului Republicii Moldova, fiind personal înmanate Președintelui Parlamentului la 6 septembrie 2015.

BIBLIOGRAFIE

1. Bianchi A. Human Rights and the Magic of Jus Cogens. *European Journal of International Law*, Vol.19, 2008, nr.3., pp. 491-508.
2. Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului: comentariu pe articole. București: C.H. Beck, 2010. 1887 p.
3. Brownlie I. *Principles of Public International Law*. 7th edn. Oxford University Press, 2008. 838 p.
4. Burian A. ș.a. *Drept Internațional Public*. Ediția a IV-a. Chișinău: Elena V.I., 2012. 635 p.
5. Carta africană a drepturilor omului și popoarelor din 27.06.1981. http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf (vizitat la 13.04.2015).
6. Carta arabă a drepturilor omului din 22.05.2004. <https://www1.umn.edu/humanrts/instree/loas2005.html> (vizitat la 13/04/2015).
7. Carta ONU din 26.06.1945. <http://www.un.org/en/documents/charter/index.html> (vizitat la 10.04.2015).
8. Convenția americană a drepturilor omului din 18.07.1978. http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm (vizitat la 13.04.2015).
9. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată de AG a ONU la 18.12.1979. <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> (vizitat la 22.04.2015).
10. Convenția europeană a drepturilor omului din 04.11.1950. http://echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf (vizitat la 25.01.2015).
11. Convenția împotriva torturii și a altor tratamente crude, inumane sau degradante, adoptată de AG a ONU la 10.12.1984. <http://www.un.org/documents/ga/res/39/a39r046.htm> (vizitat la 22.04.2015).
12. Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21.12.1965. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CERD.aspx> (vizitat la 15.04.2014).
13. Costa J-P. The European Court of Human Rights: Consistency of its case law and positive obligations. In: *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol.26/2. Netherland: 2008, p.449-455.
14. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată prin rezoluția AG a ONU nr. 217A(III) la 10.12.1948. http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf (vizitat la 10.04.2014).
15. Dijk P. Van. Positive obligations' implied in the European Convention on Human Rights: are the states still masters of the Convention? In: *Human Rights International Organisations and Foreign Policy. Essays in Honour of Peter Baehr*, 1998. The Hague/Boston/London: Kluwer Law International, 1998, pp. 17-33.
16. Drooghenbroeck S. Van. *La Convention européenne des droits de l'homme: Trois années de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme 2002-2004 – Articles 1 à 6 de la Convention*. Vol. I. Bruxelles: Larcier, 2006. 206 p.
17. Haack Y., Brems E. *Human Rights and Civil Liberties in the 21st Century*. Dordrecht: Springer, 2013. 262 p.
18. Înregistrarea ședinței în speța *Hassan c. Regatului Unit* din 11.12.2013. http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=hearings&w=2975009_11122013&language=lang&c=&py=2013 (vizitat la 25.01.2015).

19. Lautenbach G. *The Concept of the Rule of Law and the European Court of Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 272 p.
20. Mowbray A.R. *The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights*. Oxford-Portland-Oregon: Hart Publishing, 2004. 239 p.
21. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966. <http://lege5.ro/Gratuit/he2damju/pactul-international-cu-privire-la-drepturile-civile-si-politice-din-16121966-> (vizitat la 13.07.2014).
22. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 16.12.1966. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.asp> (vizitat la 10.04.2015).
23. Panoussis I. *L'obligation générale de protection des droits de l'homme dans la jurisprudence des organes internationaux*. In: *Revue trimestrielle de droit de l'homme*, 2007, pp. 427-461.
24. Poalelungi M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1200 p.
25. Poalelungi M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze penale*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
26. Popescu C. L. *Protecția internațională a drepturilor omului – surse, instituții, proceduri*. București: Editura All Beck, 2000. 346 p.
27. Press release. 13.03.2014. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-4699472-5703982> (vizitat la 25.01.2015).
28. Raportul Comitetului Internațional al Crucii Roșii: *Dreptul Internațional Umanitar și provocările conflictelor armate contemporane*. Geneva, 2011. <http://www.icrc.org/eng/assets/files/red-cross-crescent-movement/31st-international-conference/31-int-conference-ihl-challenges-report-11-5-1-2-en.pdf> (vizitat la 25.01.2015).
29. Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la “Evoluțiile recente din Ucraina: amenințări la adresa funcționării instituțiilor democratice”, nr.1988 din 09 aprilie 2014. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873&lang=en> (vizitat la 30.06.2014).
30. Speța *Airey c. Irlandei*, hotărârea din 09.10.1979. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57420> (vizitat la 25/03/2015).
31. Speța *Al-Skeini ș.a. c. Regatului Unit*, hotărârea din 7.07.2011. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-105606> (vizitat la 25/03/2014).
32. Speța *Aurul monetar scos din Roma în 1943*, obiecții preliminare, hotărârea CIJ din 15.06.1954. <http://www.icj-cij.org/docket/files/19/4761.pdf> (vizitat la 25.03.2015).
33. Speța *Bankovic ș.a. c. Belgiei ș.a.*, decizia din 12.12.01. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-22099> (vizitat la 25.03.2014).
34. Speța *Belgian linguistic c. Belgiei*, hotărârea din 23.07.1968. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57525> (vizitat la 25.07.2014).
35. Speța *Broniowski c. Poloniei*, hotărârea din 24.01.2004. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61828> (vizitat la 13.07.2014).
36. Speța *Catan ș.a. Moldovei și Federației Ruse*, hotărârea din 19.10.2012. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-114082> (vizitat la 20.04.2014).
37. Speța *Georgia c. Federației Ruse*, decizia din 13.12.2011. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108097> (vizitat la 25.01.2015).
38. Speța *Haralambie c. României*, hotărârea din 27.10.2009, definitivă din 27.01.2010. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-95302> (vizitat la 19.04.2015).

39. Speța *Husayn (Abu Zubaydah) c. Poloniei*, hotărârea din 24.07.2014. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-146047> (vizitat la 25.07.2014).
40. Speța *Ilașcu ș.a. c. Moldovei și Federației Ruse*, hotărârea din 08.07.2004. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61886> (vizitat la 30.03.2014).
41. Speța *Isaak c. Turciei*, hotărârea din 24.06.2008. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-87146> (vizitat la 15.04.2014).
42. Speța *Issa c. Turciei*, hotărârea din 16/11/2004. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-67460> (vizitat la 24.06.2014).
43. Speța *M.C. c. Bulgariei*, hotărârea din 04.12.2003, definitivă din 04.03.2005. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61521> (vizitat la 13.07.2014).
44. Speța *Pad ș.a c. Turciei*, decizia din 28.06.2007. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-81672> (vizitat la 20.04.2014).
45. Speța *Procurorul c. Dusko Tadic*, decizia privind cererea de apel provizoriu cu privire la jurisdicție din 2.10.1995. <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (vizitat la 25.01.2015).
46. Speța *Tyrer c. Regatului Unit*, hotărârea din 25.04.1978. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57587> (vizitat la 25.07.2014).
47. Spielmann D. Obligations positives et effet horizontal des dispositions de la Convention. In: Actes du colloque «L'interprétation de la Convention européenne des droits de l'homme» organise par l'Institut de droit européen des droits de l'homme, faculté de droit de l'Université de Montpellier, 13-14 mars 1998, pp. 133-174.
48. Sudre F. Les obligations positives dans la jurisprudence européenne des droits de l'homme. In: Protection des droits de l'homme : la perspective européenne. Melange a la mémoire de Rolv Ryssdal, 2000. Koln/Berlin/Bonn/Munchen: Carl Heymanns Verlag KG, 2000, pp. 1359-1376.
49. Urbaite L. Judicial Activism in the Approach of the European Court of Human Rights to Positive Obligations of the State. În: Baltic Yearbook of International Law, Volume 11. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011 pp. 211-239.
50. Лукашук И. В. Право Международной Ответственности. Москва: Wolters Kluwer Russia, 2004. 404 с.
51. Постановление Конституционного суда РФ № 21-П/2015 по делу о применимости решений ЕСПЧ на территории РФ. <http://www.ksrf.ru/ru/News/Pages/ViewItem.aspx?ParamId=3244> (vizitat 19.09.2015)

ADNOTARE

Poalelungi Mihai. „Obligațiile pozitive și negative ale statutului prin prisma CEDO”.

Teză pentru obținerea gradului științific de doctor habilitat în drept.

Specialitatea: 552.08. Drept internațional și european public. Chișinău, 2015.

Structura tezei: introducere, 6 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 473 surse, anexe, text de bază 277 pagini. Rezultatele sunt reflectate în articole științifice și lucrări metodic-didactice.

Cuvinte cheie: Convenția europeană a drepturilor omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, obligație pozitivă, obligație negativă, jurisdicție, răspunderea statelor, extrateritorialitate.

Domeniul de studiu. Lucrarea fundamentează un studiu complex în domeniul dreptului internațional public, dreptului internațional al drepturilor omului și dreptului CEDO.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul principal constă în fundamentarea instituției obligațiilor pozitive și negative ale statului prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului. Obiectivele specifice au fost orientate spre stabilirea fundamentelor obligației generale de protecție a drepturilor omului și libertăților fundamentale, formularea condițiilor de realizare a obligațiilor pozitive și negative prin cercetarea dimensiunii jurisdicției statelor-părți la CEDO, definirea conceptului, elementelor și caracteristicilor obligațiilor extrateritoriale, analiza particularităților obligațiilor pozitive și negative în temeiul articolelor concrete din Convenția europeană.

Noutatea și originalitatea științifică. Noutatea științifică constă în identificarea unei noi instituții în dreptul internațional al drepturilor omului - instituția obligațiilor pozitive și negative ce le revin statelor în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului, cu formularea și analiza principalelor categorii de obligații desprinse din jurisprudența relevantă degajată de Curtea Europeană în activitatea sa de interpretare a dispozițiilor convenționale și de supraveghere a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către statele semnatare.

Soluționarea unei probleme științifice aplicative. Pe lângă dimensiunea teoretico-științifică a problematicii identificării obligațiilor pozitive și negative puse în sarcina statului, inclusiv obligațiilor extrateritoriale, statele se confruntă cu dificultăți reale legate de adoptarea celor mai potrivite măsuri în ordinea juridică internă pentru evitarea eventualelor condamnări din partea forului jurisdicțional european. Astfel soluțiile cu valoare aplicativă propuse în recomandări vizează modificarea cadrului legal intern pentru a se conforma spiritului obligațiilor ce rezultă din respectarea conformă a Convenției Europene.

Rezultatele principale noi pentru știință și practică obținute. Un asemenea demers științific contribuie la elaborarea unei veritabile teorii a obligațiilor pozitive și negative ale statelor în baza unui tratat internațional. Pentru prima dată în doctrina juridică locală sunt analizate conceptele de obligații extrateritoriale, rezultate din control general sau efectiv asupra unui teritoriu străin și criteriul agent-stat la stabilirea răspunderii unui stat pentru acte săvârșite în afara teritoriului său.

Semnificația teoretică. Rezultatele și concluziile, ce reflectă soluțiile teoretice degajate, servesc drept platformă pentru reconsiderarea sistemului dreptului CEDO.

Valoarea aplicativă a lucrării. Studiul îi vizează în special pe juriștii de carieră specializați în domeniul dreptului CEDO și pe exponenții puterii judiciare, inclusiv magistrații internaționali. De asemenea, prezenta lucrare poate prezenta interes pentru studenții, masteranzii și doctoranzii ce se specializează în dreptul internațional public și dreptul internațional al drepturilor omului.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării, concluziile și recomandările definitivate pe parcursul efectuării studiului, au fost expuse în textele articolelor științifice în reviste de specialitate, precum și discutate și evaluate în cadrul conferințelor de profil naționale și internaționale.

ANNOTATION

Poalelungi Mihai. “Positive and negative obligations through the prism of the ECHR“
LLD postdoctoral thesis.

Specialty: 552.08. International and European Public Law. Chisinau, 2015.

Dissertation structure: introduction, 6 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography which includes 473 sources, annexes, basic text of 277 pages. The results of the research work are exposed in scientific articles and methodic and didactic works.

Key words: European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, positive obligation, negative obligation, jurisdiction, responsibility of states, extraterritoriality.

Study domain. The paper substantiates a complex study in international public law, international law of human rights and ECHR law.

Goal and objective of the thesis. The main purpose is to fundament the institution of positive and negative obligations of the state through the prism of the European Convention on Human Rights. The specific objectives were aimed to establish the foundations of the general obligation to protect human rights and fundamental freedoms, formulate the conditions of realization of positive and negative obligations by research of jurisdiction dimension of states-parties to the ECHR, define the concept, elements and features of extraterritorial obligations, study of the peculiarities of positive and negative obligations under concrete articles of the European Convention.

Scientific novelty and originality. Scientific novelty consists of identification of a new institution in international law of human rights – institution of positive and negative obligations put upon states according to the European Convention on Human Rights, with formulation and analysis of the main categories of obligations derived from the relevant case law developed by the European Court in its activity of the conventional clauses interpretation and supervision of the human rights and freedoms respect by the signatory parties.

Settlement of the applied scientific problem. Next to theoretical and scientific dimension of the problematic to identify positive and negative obligations put upon state, including extraterritorial obligations, the states meet real difficulties linked to adoption of the most appropriate measures in domestic legal order to avoid possible convictions by the European forum. So solutions of applicative value proposed in recommendations refer to amendments of domestic legal order to comply with the spirit of obligations which result from the corresponding respect of the European Convention.

The main new results for the science and practice. Such an approach contributes to the development of a genuine scientific theory of positive and negative obligations of states according to an international treaty. For the first time in domestic legal doctrine there are analyzed concepts of extraterritorial obligations, derived from the general or effective control on a foreign territory and the criterion of state-agent when establishing the responsibility of a state for acts committed outside its territories.

Theoretical significance. The results and conclusions that reflect the evolved theoretical solutions, serve as a platform for the reconsideration of ECHR law system.

Practical significance of the work. The study aims in particular career lawyers specializing in the field of ECHR and representatives of the judiciary, including international magistrates. Also, this work may be of interest to students and postgraduate students specializing in international law and international human rights law.

Implementation of scientific results. The research results, conclusions and recommendations finalized during the study, were expressed in the texts of scientific articles in journals and also discussed and evaluated at conferences of national and international profile.

АННОТАЦИЯ

Поалелунжъ Михай. «Позитивные и негативные обязательства
сквозь призму ЕКПЧ».

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук.
Специальность: 552.08. Международное и европейское публичное право.
Кишинёв, 2015.

Структура диссертации: введение, 6 глав, общие выводы и рекомендации, библиография, включающая 473 источников, приложения, основной текст изложен на 277 страницах. Результаты исследования освещены в научных статьях и методико-дидактических работах.

Ключевые слова: ЕКПЧ, ЕСПЧ, позитивное обязательство, негативное обязательство, юрисдикция, ответственность государств, экстерриториальность.

Область исследования. Работа обосновывает комплексное исследование в области международного публичного права, международного права прав человека и права ЕКПЧ.

Цель и задачи исследования. Основная цель заключается в обосновании института позитивных и негативных обязательств государств сквозь призму ЕКПЧ. Особенные задачи были направлены на установление основ общего обязательства защищать права человека и основные свободы, установление условий реализации позитивных и негативных обязательств посредством изучения протяжения юрисдикции государств-сторон ЕКПЧ, определение концепции, элементов и особенностей экстерриториальных обязательств, изучение особенностей позитивных и негативных обязательств в соответствии со статьями Конвенции.

Новизна и научная оригинальность. Научная новизна состоит в идентификации нового института в международном праве прав человека – института позитивных и негативных обязательств государств на основании ЕКПЧ, с установлением и анализом основных категорий обязательств, вытекающих из прецедентного права принятого Европейским Судом в его деятельности по интерпретации положений Конвенции и по наблюдению за соблюдением государствами основных прав и свобод человека.

Решение практической научной проблемы. В дополнение к теоретическому и научному измерению проблемы идентификации позитивных и негативных обязательств, возложенных на государства, включая экстратерриториальные обязательства, государства встречают настоящие сложности при принятии наиболее подходящих мер для внутреннего правопорядка для избегания возможных осуждений европейским судебным форумом. Таким образом, решения практического значения, предложенные в рекомендациях, относятся к изменению внутреннего правопорядка с целью соответствия духу обязательств, исходящих из соответствующего соблюдения Европейской Конвенции.

Принципиально новые результаты для науки и практики. Такой научный подход способствует развитию подлинной теории позитивных и негативных обязательств государств на основании международного договора. Впервые в местной юридической доктрине были исследованы концепции экстратерриториальных обязательств, исходящих из общего или эффективного контроля иностранной территории, и критерия государство – агент при установлении ответственности государства за действия, совершенные вне его территории.

Теоретическое значение. Результаты и выводы, отражающие выведенные теоретические решения, выступают как платформа для пересмотра системы права ЕКПЧ.

Практическая значимость исследования. Исследование предназначено в частности юристам, специализирующимся в области ЕКПЧ и представителям судебной системы, в том числе международным судьям. Кроме того, эта работа может представлять интерес для студентов и аспирантов, специализирующимся в области международного права и международного права прав человека.

Имплементация научных результатов. Результаты исследования, выводы и рекомендации, развитые в ходе работы были выражены в текстах научных статей в журналах, а также обсуждались и оценивались на конференциях национального и международного уровня.

POALELUNGI MIHAI

**OBLIGAȚIILE POZITIVE ȘI NEGATIVE ALE STATULUI PRIN
PRISMA CONVENȚIEI EUROPENE PENTRU APĂRAREA
DREPTURILOR OMULUI ȘI A LIBERTĂȚILOR
FUNDAMENTALE**

**SPECIALITATEA 552.08 – DREPT INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN
PUBLIC**

Autoreferatul tezei de doctor habilitat în drept

Aprobat spre tipar: 20.11.2015
Hîrtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 3.2

Formatul hîrtiei 60x84 1/16
Tiraj 50 ex.
Comanda nr. ____

Centrul editorial-poligrafic al USM